

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra tělesné výchovy a sportu

Výchova k fair-play ve školní tělesné výchově na základních školách v Jaroměřích

Diplomová práce

Autor: Bc. Kateřina Hátlová
Studijní program: N1101 – Matematika
Studijní obory: NMATSSK - Učitelství matematiky pro střední školy
NSSKTV – Učitelství pro střední školy – tělesná výchova
Vedoucí práce: Mgr. Dana Urbanová, Ph.D.

Hradec Králové 2019

Zadání diplomové práce

Autor:	Kateřina Hátlová
Studium:	S16MA016NP
Studijní program:	N1101 Matematika
Studijní obor:	Učitelství matematiky pro střední školy, Učitelství pro střední školy - tělesná výchova
Název diplomové práce:	Výchova k fair-play ve školní tělesné výchově na základních školách v Jaroměři
Název diplomové práce AJ:	Education for fair play in physical education at elementary schools in Jaroměř

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je zjistit názory a přístup žáků základních škol v Jaroměři a jejich učitelů školní tělesné výchovy k fair-play. Metody: analýza literatury, analýza RVP a ŠVP, anketní šetření, metody vyhodnocení

DAŘÍLEK, P. Agrese a šikana u dětí a možnost jejich zvládnutí. Olomouc: UPOL, 2013. ISBN: 978-80-244-3758-3 PECKOVÁ, K. Fair play ve školní výuce. TVSM 2013/79/2(2). ISSN 1210-7689 JANIŠ, K. Výchova k fair play ve školní praxi. TVSM 2012/78/2(13). ISSN 1210-7689

Garantující pracoviště:	Katedra tělesné výchovy a sportu, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Dana Urbanová, Ph.D.
Oponent:	PhDr. Ivan Růžička, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	5.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí práce Mgr. Danou Urbanovou, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Kateřina Hátlová

.....

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013

(Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK)

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Daně Urbanové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, její rady, připomínky a vstřícný přístup. Dále bych chtěla poděkovat školám a respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace pro zpracování mé diplomové práce. Nakonec chci poděkovat celé rodině za podporu a trpělivost.

Anotace

HÁTLOVÁ, Kateřina. Výchova k fair-play ve školní tělesné výchově na základních školách v Jaroměři. Hradec králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. Diplomová práce.

Diplomová práce je zaměřena na pojem fair-play, jeho chápání žáky základních škol a jeho prezentaci učiteli tělesné výchovy na daných základních školách. Skládá se z teoretické a praktické části.

Cílem teoretické části je vymezení základních pojmů a historický kontext fair-play jednání. Cílem praktické části je prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit chápání pojmu fair-play žáky základních škol a prezentaci fair-play učiteli tělesné výchovy.

Klíčová slova: fair-play, olympismus, sportovní etika, tělesná výchova

Annotation

HÁTLOVÁ, Kateřina. Education for fair-play in physical education at elementary schools in Jaroměř. Hradec Králové: Faculty of education. University of Hradec Králové, 2019. Diploma thesis.

This diploma thesis focuses on the term fair – play, its understanding among the pupils of elementary schools as well as PE teachers use of the term at certain elementary schools.

This thesis consists of theoretical and practical part.

The aim of the theoretical part is to define the main concepts of fair – play as well as its historical context.

The practical part includes a survey on understanding the term fair – play among the elementary school pupils as well as PE teachers use of this term.

Key words: fair-play, olympism, sport ethics, physical education

Obsah

Úvod	10
1 ČÁST TEORETICKÁ.....	11
1.1 Sport - fenomén dnešní doby	11
1.1.1 Školní tělesná výchova	12
1.2 Fair-play.....	13
1.2.1 Pojem fair-play a jeho zásady.....	13
1.2.2 Vznik a vývoj fair-play.....	14
1.2.2.1 Kalokaghatia	14
1.2.2.2 Antické olympijské hry	14
1.2.2.3 Rytířská výchova	15
1.2.2.4 Počátky moderního sportu v Anglii	15
1.2.2.5 Pierre de Coubertin	16
1.2.3 Cesta k vítězství	17
1.2.4 Fair-play v našem životě.....	18
1.2.5 Fair-play ve školní tělesné výchově	18
1.2.6 Rámcové vzdělávací programy	19
1.2.6.1 Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání.....	20
1.2.6.2 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia	21
1.3 Dokumenty podporující fair-play	22
1.3.1 Bílá kniha o sportu.....	22
1.3.2. Kodex sportovní etiky.....	22
1.3.3 Evropská charta sportu.....	23
1.3.4 Olympijská charta	24
1.3.5 Etický kodex Českého olympijského výboru.....	24
1.3.6 World Anti-Doping Code	25
2 CÍLE VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY A ÚKOLY VÝZKUMU	26
2.1 Cíle a úkoly.....	26
2.2 Výzkumné otázky.....	26
2.3 Úkoly výzkumu	26
3 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	27
3.1 Charakteristika výzkumného souboru.....	27
3.2 Popis šetření	27
3.3 Metody získávání dat.....	27

3.4 Metody zpracování a vyhodnocení dat	28
3.4.1 Matematicko – statistické metody	28
3.4.2 Grafické metody	28
4 VÝSLEDKY A DISKUZE	29
4.1 Výsledky a diskuze dotazníkové části – žáci	29
4. 2 Výsledky a diskuze dotazníkové části – učitelé	38
5 ZÁVĚR	50
5. 1 Doporučení pro praxi	53
Summary	54
Seznam obrázků	56
Seznam příloh	57
Referenční seznam	58
Příloha A	I
Příloha B	II

Úvod

Během svého působení ve sportovním oddílu jsem se setkala s mnoha situacemi, kdy se hráč nepřiznal k teči míčku, poslednímu odrazu nebo přestupku. Já sama jsem vedla děti k tomu, aby se přiznali, když se něco podobného stane, protože je to čestné a férové vůči soupeři a není potřeba se za každou cenu dostat k míčku. Nejvíce mě udivovalo vytýkání rodičů nebo trenérů vůči hráčům, kteří se zachovali férově. Proto jsem začala přemýšlet, kde by se měli naučit férovému chování, když ne doma nebo na oddíle. Ve škole. A to mě přivedlo k tématu mé diplomové práce. Fair-play ve školní tělesné výchově.

Fair-play je pojem, který je všeobecně známý, avšak každý ho chápe po svém. Většina lidí ho nechápe v plném slova smyslu. Berou ho pouze jako součást sportovního odvětví, ne jako celoživotní součást osobnosti. Fair-play je pro ně dodržování pravidel daného sportu. A to je jeden z cílů mé diplomové práce. Zjistit, jak chápou pojem fair-play žáci základních škol. Předpoklad je, že většina z nich bude mít definici omezenou pouze na sport.

Dalším úkolem práce je zjistit, jakým způsobem s žáky v tomto směru pracují jejich učitelé tělesné výchovy. Protože, i když je fair-play spojeno s chováním člověka v každodenních situacích, tak právě učitelé tělesné výchovy mají největší možnost na žáky v tomto směru působit.

V diplomové práci se nejprve věnuji historickému vývoji fair-play jednání, definuji základní pojmy a věnuji se dokumentům spojeným s fair-play. V praktické části se poté věnuji vyhodnocení dotazníků, které byly předloženy k vyplnění na základních školách a příslušných ročnících gymnázia v Jaroměři.

Přínosem práce je pochopení chápání fair-play žáky, které by nám mělo pomoci efektivněji pedagogicky působit na žáky. Zda jim prezentujeme vhodným a rozumným způsobem naše požadavky a zda je prezentace fair-play jednotná nebo se značně v jednotlivých školách odlišuje.

1 ČÁST TEORETICKÁ

1.1 Sport - fenomén dnešní doby

Sportovní činnost patří odjakživa do lidského života, a to bez ohledu na historickou dobu.

Vznik slova sport se datuje do druhé poloviny 15. století. Tento pojem se vyvinul z francouzského výrazu „desporter“, což se dá volně přeložit jako „bavit se“, „oddávat se zábavě“ nebo „hrát hry pro zábavu, apod.“ (Sommer, 2003, s. 10 – 11).

Sport, tak jak ho známe dnes, je provozován přibližně posledních 200 let. K nejvýraznějším změnám došlo v průběhu 20. století. Postupem času se sport stal fenoménem moderní doby a pohltil miliony lidí všech generací, ze všech kontinentů a stal se neoddělitelnou součástí jejich životů. *„Takové postavení a celosvětové uznání sportu je výsledkem historického vývoje člověka a společnosti“* (Dovalil a kol., 2004, s. 9).

Sport je jednoznačně spojen s pohybem, který v nás probouzí různé emoce, dodává nám energii (jak fyzickou, tak psychickou), ale také posouvá naše hranice dál. *„Pohyb tak objímá totálně vše, pohyb je médiem našich zájmů, potřeb, pudů, citů, lásky a nenávisti“* (Hogenová, 1997, s. 6).

Propojenost tohoto pojmu s celou lidskou osobností je jednoznačná a nepochybná. Dalece přesahuje pouze výkonovou složku, která je mnohými lidmi vnímána za hlavní podstatu. Pro naši osobnost je sport také důležitý jak z pohledu psychického, tak i sociálního. *„Sport jako univerzium chápeme v nejširších souvislostech: nejen jako specifickou činnost zaměřenou na soutěživost a dosahování výkonnosti, ale jako všechny fyzické aktivity, zaměřené na kultivaci přírodního základu člověka, na jeho humanizaci“* (Grexa, Strachová, 2011, s. 7).

Neoddělitelnou součástí dnešního sportu je prožitek. *„Málokterá forma současné existence nám dává tak hlubokou a apodiktickou afirmaci jako prožitek právě v tělesné činnosti, ve sportu“* (Hogenová, 1998, s. 12). Nejen Ryba (1998), ale i Hogenová (1998) ve svých publikacích zastávají názor, že je daleko lepší provozovat pohybovou aktivitu pro prožitky, které v danou chvíli stvrzují naši existenci jak v čase, tak v prostoru, než pro vítězství.

Každý jednotlivý prožitek je originální. Člověk v něm patří sám sobě a danou chvíli prožívá celou bytostí. *„V tom je obrovská přednost sportovního prožitku před mnoha jinými, tím se sport a tělesná výchova stávají prostředkem pro pravdivé řešení existencionálních problémů“* (Ryba, 1998, s. 43). Nejde tedy jen o pouhé zdraví, ale o celý smysl naší existence, tedy celý náš život.

1.1.1 Školní tělesná výchova

Pro mnohé děti je školní tělesná výchova jediným spojením se světem sportu. Učitel je jejich jediným sportovním vychovatelem, a tak je pouze na něm, jakým způsobem jim předá své i obecné vědomosti z tohoto oboru. Ale také, jaký si díky němu žáci vytvoří vztah ke sportu jako takovému. Obecně by ve školní tělesné výchově mělo být výchova k fair-play samozřejmostí.

Autoři Českého Pedagogického slovníku chápou výchovu jako *„proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji“*, kdy jde především o *„vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimuluje jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 257).

„V procesu výchovy dítěte a adolescenta je úloha školy nelehká. Místo toho, aby rozvíjela v rodině založenou pozitivní hodnotovou orientaci, musí se snažit alespoň částečně zaplnit mezeru, kterou zanechává nedostatečná rodinná výchova. Výchovné šance jsou nesporné, uvědomíme-li si, že ve starším školním věku tráví dítě ve školním prostředí více času než s rodiči“ (Ryba a kol., 1998, s. 40). Nemělo by však docházet k tomu, že učitel bude jediným prostředkem k pochopení a praktikování pohybu. Podporu v tomto směru musí dítě cítit i doma.

„Tělesná výchova jako zastupitelná složka se zaměřuje prostřednictvím tělesných cvičení na rozvoj fyzické zdatnosti a pohybové kultivovanosti člověka“ (Jansa a kol. 2012, s. 16). Pokud se podíváme na dnešní podobu tělesné výchovy, zjistíme, že už se nejedná pouze o fyzické cvičení, které je prostředkem pro zachování zdraví. Vyskytuje se v ní mnoho dalších aspektů a tvoří všeobecný tělesný základ – nejen fyzické cvičení, ale i psychickou odolnost či férové jednání.

1.2 Fair-play

Pojem fair-play se z anglického jazyka překládá jako „čestná hra“. V českém jazyce se z angličtiny převzatý pojem píše bez pomlčky (fair play), v jazyce anglickém s pomlčkou. V České republice je umožněno používat obě varianty. V mé práci je používaná „anglická“ varianta s pomlčkou, tedy fair-play.

I přestože si každý vykládá pojem fair-play svými slovy, jeden pojem všechny definice spojuje – sebeúcta. Pokud si člověk váží sám sebe, dodržuje pravidla, potom to samé může chtít i po ostatních.

1.2.1 Pojem fair-play a jeho zásady

Fair-play bývá často chápán v jednoduchém významu: „Hrát fér“, „Hrát čestně“, „Nepodvádět“, apod. Ve většině případů si lidé všimnou spíše nečestného jednání nebo porušení pravidel, než férového aktu a o tom by to podle mě být nemělo.

Každý z nás má pro pojem fair-play jinou definici. Jinak ho chápe, jinak ho dodržuje. Avšak vše není ve slovech. Činy jsou více než slova. I když, pokud člověk chápe pravou podstatu této věci, umí ji i vysvětlit. V Kodexu sportovní etiky je fair-play definováno takto: „*Fair-play znamená mnohem více než jen pouhé respektování pravidel; nese v sobě i pojmy přátelství, respektování druhého a sportovního ducha. Je to způsob myšlení, nikoliv pouhé chování*“ (Rada Evropy, 2006, s. 2).

Hlavní zásady fair-play shrnuje ve svém desateru Český klub fair play (2015):

- v soutěži bojuji čestně a podle pravidel,
- uznám, že soupeř je lepší, v cíli v cíli nebo po zápase mu podám ruku, vzdám mu tím čest,
- vítězství není důvodem k nadřazenosti,
- i poražený zaslouží uznání, není terčem posměchu, ani skrytého,
- soutěž má rovné podmínky pro všechny hráče a závodníky,
- v soutěži respektuji pokyny a nařízení rozhodčích a pořadatelů, řídím se jimi,
- chci vyhrát, ale nikoli však za každou cenu,
- diváci jsou součástí sportovní akce, potleskem vzdají čest vítězi i poraženému,
- férové sportovní chování je mi vlastní i v každodenních životních situacích,
- svým chováním jdu příkladem mladším sportovcům.

1.2.2 Vznik a vývoj fair-play

Fair-play se do podoby, jak ho známe dnes, utvářelo postupně během tisíců let (prvopočátky sahají až do Antiky). Z počátku se jedná pouze o náznaky v jednotlivých disciplínách či odvětvích, které se postupem času mění v ucelený systém zásad.

1.2.2.1 Kalokaghatia

Chceme-li se dostat ke kořenům vzniku fair-play, naše cesta vede daleko do historie – do antického Řecka. Řekové spojili sportovní disciplíny do výchovného systému – ideálu *kalokaghatie* (*kalos – krásný, agathos – dobrý, šlechetný*). Kalokaghatia představovala u starých Řeků soulad tělesné a duševní krásy. „*Uskutečňovala se syntézou výchovy rozumové, mravní, estetické (múzická výchova) a tělesné (gymnastická výchova)*“ (Jansa, 2014, s. 30). Právě mravní výchova je velmi důležitá pro správné vnímání okolností, empatii, pro rozvoj mravního citění. „*Řekové velmi zdůrazňovali požadavek Sofrosyne – uměřenosti jako cíle etického působení*“ (Hogenová, 1997, s. 92).

1.2.2.2 Antické olympijské hry

Kromě toho, že se antické olympijské hry staly výrazem národní jednoty a kulturní vyspělosti Řeků a měly ekonomický či politický význam, byly také velkou společenskou událostí. Sportovci, kteří směli na hrách startovat, museli absolvovat dlouhodobou přípravu.

„*Vítězové her (tzv. olympionikové) byly hned po vítězství odměňováni palmovou ratolestí a po skončení her olivovým věncem. Měli právo postavit si v Olympii nebo jinde své sochy. Byly jim prokazovány pocty...*“ (Dovalil a kol., 2004, s. 31). Cenilo se však pouze vítězství čestným způsobem. Pokud některý sportovec porušil etické normy, sklídl hanbu a musel dát postavit pokutové sochy (tzv. Zánes), na jejichž podstavcích bylo hlášáno, že „*olympijského vítězství nelze dosáhnout zlatem a stříbrem, ale rychlostí nohou a tělesnou zdatností*“ (Grexa, Strachová, 2011, s. 43).

Právě tyto události, i když jich bylo po málu, dokazují jedny z prvotních zásad fair-play. A to i přesto, že u sportovců bylo ceněno pouze vítězství a nic jiného.

1.2.2.3 Rytířská výchova

V období raného středověku, tedy období feudalismu, se společnost dělila na privilegované (šlechtu) a nep privilegiované (poddané). Postupem času se zde objevila ještě třetí třída – měšťané. Období bylo výrazně poznamenáno církevním odmítáním tělesnosti. Tělesná cvičení byla vyřazena ze systému výchovy a později ze společnosti celkově. Avšak ani tato skutečnost nezastavila rozvoj mnoha her a tanců a sportu obecně.

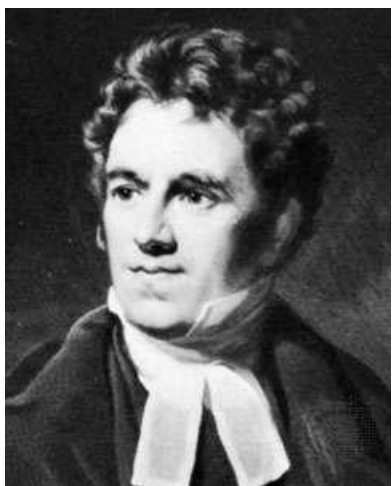
„Tělesné aktivity tvoří bytostnou součást člověka, vyplývají z jeho biologické prapodstaty, jsou spojené s fyzickým vývojem člověka a s instinkty“ (Grexa, Strachová, 2011, s. 53). A tak vznikl ideál „tělesného“ rytíře. Rytířská výchova se tak stala jediným uceleným systémem evropské středověké tělesné výchovy. Mezi základy rytířského ideálu patřil také kodex ctnosti.

1.2.2.4 Počátky moderního sportu v Anglii

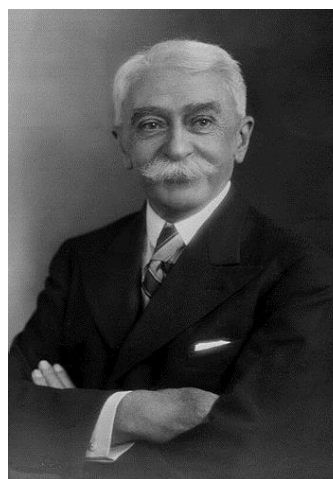
Moderní sport se začal rozvíjet koncem 18. století a začátkem 19. století. *„Formování sportu vycházelo z tradičních her a zábav a z „rytířského“ sportu. Ve školním prostředí šlo o tzv. gentlemanký sport jako základ amatérského sportu“* (Grexa, Strachová, 2011, s. 72). Vznikla zde filozofie sportu, která je postavena na základech fair-play, které jsou založeny na rovnosti podmínek pro všechny, respektování pravidel a čestné hře.

Vznikaly tělovýchovné systémy, rozvíjel se moderní sport, byla zavedena povinná školní tělesná výchova (ŠTV). Se zavedením sportu do ŠTV bylo třeba zavést i pravidla, čímž byla zařízena rovnost pro všechny. Postupem času docházelo k rozšiřování pravidel i do mimoškolních sfér.

Hlavním a prvním propagátorem moderního sportu v Anglii se stal pedagog *Thomas Arnold* (1795–1842), *„který umožňoval studentům sportovat ve volném čase. Vedl je k samostatnosti, demokratičnosti a k respektování fair-play“* (Grexa, Strachová, 2011, s. 79).

Obrázek 1: Thomas Arnold (1795 – 1842)

Obrázek 2: Pierre de Coubertin (1863 – 1937)

1.2.2.5 Pierre de Coubertin

Pierre de Coubertin, francouzský pedagog, který se ve 24 letech rozhodl věnovat reformě pedagogiky. *„Jako jeden z prvních pochopil možnosti využití olympijských tradic pro rozvoj sportu a mezinárodní mírové spolupráce a pro využití sportu jako univerzálního výchovného prostředku“* (Grexa, Strachová, 2011, s. 95). Viděl velikou důležitost sportu ve výchově, což postupně dokázal prosadit i do vzdělávacího systému.

Stal se zakladatelem novodobých olympijských her i jejich symbolů (olympijské vlajky, symbolu a hesla). A právě v novodobých olympijských hrách vidí skvělý pedagogický prostředek ke zdokonalování mládeže všech národů. Pierre de Coubertin je u mnoha lidí spojen také se vznikem pojmu fair-play tak, jak ho známe dodnes. Jeho myšlenky jsou nesmazatelně zapsány do našich dějin – obzvláště do filozofie olympismu.

Celé jeho dílo je zasvěceno antickému období, z něhož přebíral olympijskou myšlenku. Na svou dobu přesáhl dalece její význam. Viděl, co jiní neviděli. Publikoval mnoho stěžejních myšlenek, které jsou zásadní pro celý olympismus.

„Olympismus je univerzální společenskou filozofií, která zdůrazňuje roli sportu v rozvoji člověka, mezinárodního porozumění, mírové koexistence, společenské a morální výchovy pro celý svět“ (Dovalil a kol., 2004, s. 27). Představuje jednotu tří oblastí: sportu, výchovy a kultury, které se vzájemně prolínají a doplňují. Přeš zásadní princip soutěže a konkurence sportu důsledně uplatňuje fair-play,

porozumění, solidaritu, toleranci a boj proti doping. Dále je zprostředkovatelem poselství míru, principu rovnosti a boje proti jakékoli diskriminaci.

1.2.3 Cesta k vítězství

Vítězství je v dnešní době ceněno nejvýše. Komercializace sportu a sponzorství jednotlivých sportovců, to jsou výsledky jediného hodnocení úspěchu, či neúspěchu. Pokud je člověk úspěšný, zachová si přízeň sponzorů a naopak. Někteří se dokonce rozhodnou dosáhnout vítězství pomocí nedovolených látek – doping, nebo pomocí úplatků.

K cíli vítězit nás vede i očekávání od druhých (rodiny, přátelé,...). Nejčastěji je tato skutečnost vidět u malých dětí, kde jsou spíše rodiče ti, kteří podsouvají svým ratolestem hodnotu úspěchu. Kolikrát si sami tímto způsobem kompenzují své vlastní nedostatky, či nesplněné sny. To není dobře.

Každý z nás by měl sportovat pro radost. Tuto skutečnost si uvědomovali již ve starověkém Řecku, kde pro radost z boje měli vlastní výraz – *aidos*. Pokud se podíváme na původ slova sport, zjistíme, že je zde totožný význam u všech počátečních pojmenování – bavit se. Šlo o označení příjemně stráveného času, veselé zábavy, či hry. Nejde tedy o výsledek, ale o vnitřní pocit. „*Znamená to změnit pojem vítězství, jinými slovy: vítězit nad sebou, vítězit nad zotročujícím pojetím výkonu jako jediného znaku sportovního zápolení,...*“ (Hogenová, 1997, s. 104)

S tím úzce souvisí i hodnocení ve školní tělesné výchově. Vždy se hodnotily výkony, podle kterých žák obdržel známku. Troufnu si říci, že mnoho učitelů v dnešní době se tomuto systému snaží vyhnout a hodnotí snahu, nasazení, zlepšení daného žáka. Tento způsob je mnohem lepší, neboť každý z nás má jiné předpoklady a srovnávat sportovce s intelektuálním typem je nemožné. Proto pojďme podporovat zlepšení u jednotlivých žáků před porovnáváním jednotlivých výkonů.

Pro podporu fair-play vznikl v České republice *Český klub fair play*, jehož členové přišli v roce 1983 s nápadem: „*pokusme se propagovat ve sportu nejen velké rekordy či medaile, nýbrž i slušné chování, obětavost, nezištnost, rytířskost. Zkrátka všechno to, co obnáší pojem fair play*“ (Kovář, 2015, s. 11). Organizace podporuje férové chování, které je v mnoha případech odměněno cenami, diplomy nebo děkovnými dopisy. Nejde o ocenění, jde především o ukázkou fér jednání v naší společnosti.

1.2.4 Fair-play v našem životě

„Sport kromě upevňování zdraví evropských občanů plní i funkci výchovnou a hraje roli společenskou, kulturní a rekreační“ (Bílá kniha o sportu, s. 3).

Společnost vyžaduje nejen dodržování férového chování ve sportu, ale i v běžném životě. Vzhledem k tomu, že fair-play můžeme brát jako ctnost, která musí být podporována výchovou, nemůžeme ji brát jako samozřejmost. Každý z nás by si měl uvědomit, že dodržovat tato pravidla, bychom měli chtít sami. Hlavně kvůli sobě.

Čestné chování a jednání je tedy celkově důležité pro naši osobnost. Nikdo z nás nemůže říci, že by se choval férově pouze ve sportu. Toto jednání si přenášíme do každodenních životních situací. Slovy Pierra de Coubertina: *„Sport tvoří součást dědictví každého muže a ženy a nelze jej ničím jiným nahradit“ (Bílá kniha o sportu, s. 2).*

1.2.5 Fair-play ve školní tělesné výchově

Školní tělesná výchova se vyvíjela v mnoha zemích postupem času. Z počátku záleželo na tom, kdo na dané škole působil a jak velký sportovní nadšenec to byl. Mnoho pedagogických teorií se odvolávalo na téma války, jelikož bylo potřeba silných jedinců pro obranu národa.

„Ke zvýraznění prestiže škol v rozvoji tělesné kultury dochází poté, kdy se objevují první pedagogické metodické práce, zabývající se povahou lidské fyzické aktivity a přirozeností“ (Sommer, 2003, s. 200).

Nejen Peirre de Coubertin se zasloužil o zavedení sportu do tělesné výchovy. Mezi první osoby zabývající se sportováním v duchu fair-play patří anglický pedagog Thomas Arnold, který bojoval proti starým výchovným metodám. Prosadil smysl pro osobní odpovědnost, fair soutěžení a kamarádství provozováním sportu, čímž vytvořil vynikající podmínky pro studentský sport.

Ten se následně během staletí stal přirozenou, i když občas trochu opomenutou, cestou pro formování naší morálky. Školní tělesná výchova je prostředí, které je nositelem mnoha charakteristik společnosti, učí děti soutěžit, ale zároveň také spolupracovat. Fair-play však nemůžeme pouze na oblast výchovy ve sportu a na působení učitelů tělesné výchovy. Významnou roli zde zaujímal, zaujímá a vždy bude zaujímat rodina, která udává původ našeho chování.

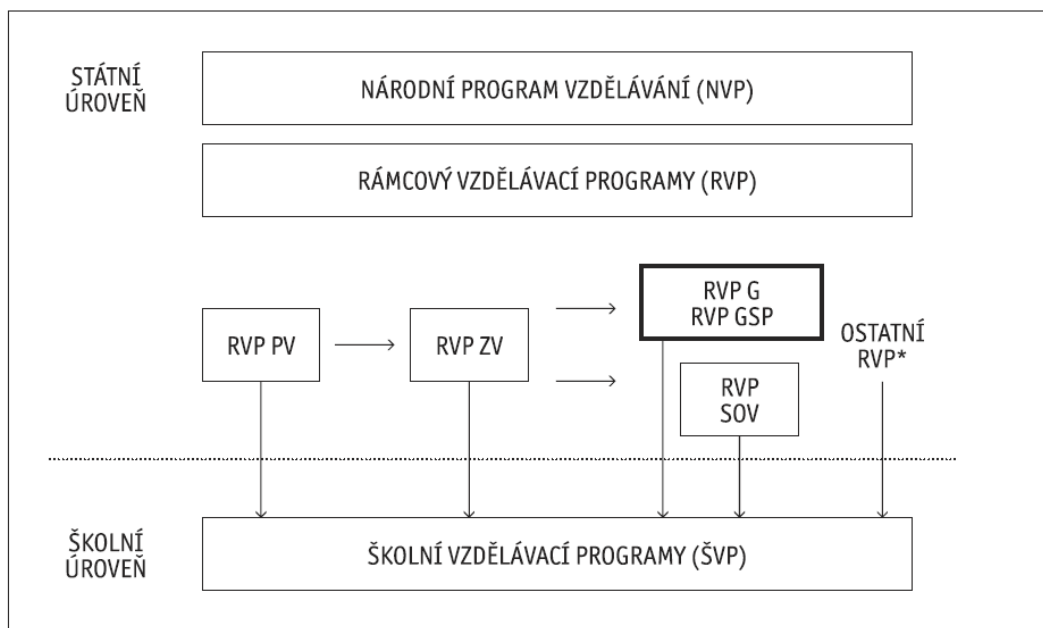
Poté jsou učitelé významní činitelé, kteří nezastupitelně ovlivňují fair-play chování dětí během školní části dne. Aby tento fakt mohl fungovat, měl by mít učitel k dětem blízko díky své osobnosti, měl by jim rozumět, podporovat jejich radost ze hry a nestavit výhru na první místo. Pokud by stavěl výhru nad hru, férové chování by se vytrácelo rychleji a děti by nevěděly, kde jsou jejich hranice.

1.2.6 Rámcové vzdělávací programy

Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP) jsou národní kurikulární dokumenty. Vymezují základní rámce pro jednotlivé části vzdělávání – předškolní, základní vzdělávání (RVP ZV) a střední vzdělávání (RVP G). RVP jsou pro všechny školní ústavy stejné. Odlišnosti v jednotlivých zařízeních jsou v rámci ŠVP (školního vzdělávacího programu), který si každá škola vytváří sama. Oba tyto dokumenty jsou volně přístupné veřejnosti.

„RVP vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. Podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2016, s. 7).

Tyto dokumenty obsahují charakteristiku daného vzdělávání (základní, střední, atd.), klíčové kompetence, jednotlivé vzdělávací oblasti či vzdělávání žáků se speciálními potřebami. Tělesná výchova spadá do oblasti Člověk a zdraví společně s předmětem Výchova ke zdraví. Vzhledem k tomu, že hlavním tématem mé práce je fair-play ve školní tělesné výchově, je pro mě tato oblast nejdůležitější. I když se pojem fair-play prolíná mnoha oblastmi a průřezovými tématy (Člověk a společnost – občanská výchova, etická výchova, osobnostní a sociální výchova).

Obrázek 3: Systém kurikulárních dokumentů (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 5)

1.2.6.1 Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání

Z charakteristiky vzdělávací oblasti zjistíme, že zdraví je utvářeno mnoha aspekty – styl života, kvalita mezilidských vztahů, kvalita životního prostředí, atd. Klade se důraz především na praktické dovednosti a jejich aplikaci v každodenním životě. Dále vzdělávání v této oblasti směřuje k sebepoznání, pochopení zdraví, seznámení s různými riziky ohrožujícími zdraví, ale také k poznávání životních hodnot, postupně utváření postojů k nim a aktivní jednání v souladu s nimi, tedy i hodnoty chování fair-play. S tím se žáci sblíží při prožitku z pohybu nebo komunikaci při pohybové činnosti. Samozřejmě se s ním setkávají také při hodnocení učitelem, které hodnotí slovy „fér“ a „nefér“.

Mezi očekávané výstupy, které obsahují prvky fair-play patří, že žák (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 94 – 97):

- respektuje přijatá pravidla soužití mezi spolužáky i jinými vrstevníky a přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů v komunitě,
- posoudí různé způsoby chování lidí z hlediska odpovědnosti za vlastní zdraví a zdraví druhých,
- respektuje změny v období dospívání, vhodně na ně reaguje; kultivovaně se chová k opačnému pohlaví,

- jedná v duchu fair-play – dodržuje pravidla; dokáže rozpoznat a označit neférové jednání; respektuje rozhodnutí učitele/rozhodčího.

Učivo vedoucí k fair-play (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017, s. 94 – 97):

- zásady jednání a chování (fair-play, olympijské ideály a symboly),
- historie a současnost sportu (olympismus, olympijská charta, významné soutěže a sportovci),
- pravidla osvojovaných pohybových činností,
- komunikace v TV (vzájemná komunikace a spolupráce při různých činnostech,...),
- osobnostní rozvoj (sebepoznání, seberegulace, respektování sebe sama i druhých,...).

1.2.6.2 Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

„Vzdělávací oblast Člověk a zdraví se vzdělávacími obory Výchova ke zdraví a Tělesná výchova navazuje ve svých výstupech i obsahu na stejnojmennou vzdělávací oblast pro základní vzdělávání“ (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 56). Nicméně oproti základnímu vzdělávání zde směřujeme důsledněji k aktivnímu podpoření a chránění zdraví. Mnohem více se dostává ke slovu i Výchova ke zdraví, která podporuje fair-play zejména tématem návykových látek, tedy i dopingů. V tělesné výchově dochází k prohlubování jednotlivých vědomostí a jejich následnému využití v běžném životě.

Mezi očekávané výstupy obsahující fair-play tak patří (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 58 – 62):

- odolnost vůči výzvám k sebepoškozujícímu chování a rizikovému životnímu stylu,
- odmítavý postoj vůči všem formám rizikového chování,
- aktivní naplňování olympijské myšlenky,
- poskytnutí první pomoci při sportovních i jiných úrazech,
- respektování práv a povinností vyplývajících z různých sportovních rolí – jedná na úrovni dané role; spolupracuje ve prospěch družstva,
- respektuje pravidla osvojovaných sportů.

Učivo vedoucí k fair-play (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007, s. 58 – 62):

- vzájemná komunikace a spolupráce při pohybových činnostech,
- pravidla osvojovaných pohybových činností,
- pochopení různých sportovní rolí,
- olympismus v současném světě, jednání fair-play – spolupráce ve sportu a pomoc soupeři, pomoc pohybově znevýhodněným,
- kontrola emocí a sebereflexe,
- pohybové odlišnosti, handicap.

1.3 Dokumenty podporující fair-play

Abychom mohli pojmu fair-play porozumět co nejlépe, je jeho význam zabudován v mnoha dokumentech, listinách, prohlášeních, či chartách, které jsou pro sport klíčové.

Obsah všech dokumentů má společný nádech. Podporují sport v jeho čisté verzi, ideálně bez všech negativních vlivů. Ať už je jejich rozsah široký nebo pouze pár stránek. Cíl je jasný. Je třeba pochopit sport i fair-play ve všech jejich aspektech, abychom je mohli naplno prožívat a aplikovat.

1.3.1 Bílá kniha o sportu

Bílá kniha o sportu je evropským dokumentem, který byl schválen Evropskou komisí roku 2007 v Bruselu. Zaměřuje se na problematiku sportu a jeho úlohu v každodenním životě. Celý dokument je zaměřen převážně na společenskou roli sportu. Kniha uvádí vlastnosti, které přispívají k osobnímu rozvoji a naplnění. Důležité jsou hodnoty, které se vytváří při sportu – smysl pro fair-play, solidarita, týmový duch.

Pokud nahlédneme do jejího obsahu, nalezneme zde tyto důležité body (Bílá kniha o sportu, 2007, s. 3 – 8):

- společenská role sportu,
- spojení sil proti doping,
- posilování role sportu v oblasti vzdělávání a odborné přípravy,
- posilování prevence a boje proti rasismu a násilí.

1.3.2. Kodex sportovní etiky

„Kodex vychází ze zásady, že etické úvahy motivující fair play nejsou prvkem fakultativním, ale čímsi zásadním pro jakoukoli sportovní činnost, veškerou politiku a

správu v oblasti sportu, což se uplatňuje na všech úrovních kompetencí a závazků vážících se ke sportovní činnosti, a to jak při rekreačním, tak i při závodním sportu.

Kodex poskytuje pevný etický rámec pro to, aby se dalo čelit tlakům moderní společnosti, tlakům, které ohrožují tradiční základy sportu; ty spočívají na fair play, na sportovním duchu a dobrovolném hnutí“ (Kodex sportovní etiky, 2006, s. 2).

Jedná se o dokument schválený Radou Evropy v roce 2006. Věnuje se posílení smyslu pro fair-play ve všech věkových kategoriích. Protože děti budou zítra sportovními hvězdami a dospělými. Dospělí na druhou stranu přímo, či nepřímo ovlivňují zájem mladých na sportovní činnosti.

Dále se zde zmiňuje definice fair-play, odpovědnost za fair-play, sportovní organizace a organizace spojené se sportem a odpovědnost jednotlivců v rámci sportovní etiky.

Závěrem je zde uvedeno: *„Čestný přístup ve sportu – fair play – je přínosem jak pro jednotlivce, tak i pro sportovní organizace a pro celou společnost“ (Kodex sportovní etiky, 2006).*

1.3.3 Evropská charta sportu

Hlavním cílem charty je podpořit sport jakožto významný faktor lidského rozvoje. Je sepsána v souladu se zásadami, které jsou uvedeny ve výše zmíněném Kodexu sportovní etiky.

Charta doplňuje etické zásady a politické orientace obsažené v Evropské úmluvě k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních a také zásady, které jsou sepsány v Antidopingové úmluvě (Evropská charta sportu, 1992).

Byť tento dokument má fyzický rozsah pouze dvanáct stránek, jeho zaměření je široké. Jedná se zde o mnoha zásadách, avšak pro nás jsou nejdůležitější zásady, které se týkají fair-play (Evropská charta sportu, 1992):

- možnost sportování pro všechny občany,
- eliminace diskriminace,
- podpora postojů pro pravidelnou sportovní činnost,
- seznámení se sportovní etikou (díky kvalifikovaným učitelům),
- uvědomění si vazby mezi sportem a trvalým rozvojem,
- přihlížet k hodnotám životního prostředí.

1.3.4 Olympijská charta

Olympijská charta, dokument schválený Mezinárodním olympijským výborem (MOV) v roce 1993, je zároveň uzákoněním základních principů a pravidel olympismu. Mimo jiné také stanovuje podmínky pro konání olympijských her a slouží jako stanovy MOV.

Z pohledu fair-play jsou v tomto dokumentu důležité tyto body (Olympijská charta, 1993, s. 7 – 11):

- základní principy olympismu,
- olympijská solidarita,
- podpora olympismu po celém světě,
- boj proti dopingmu,
- podpora rozvoje sportovní etiky,
- podpora rozvoje sportu pro všechny.

1.3.5 Etický kodex Českého olympijského výboru

Český olympijský výbor (dále pouze ČOV), založený roku 1899, je jedním z nejstarších národních olympijských výborů na světě.

„ČOV je součástí celosvětového olympijského hnutí. Jeho základním cílem je podporovat, rozvíjet a chránit olympismus v souladu s Olympijskou chartou. K jejím základním principům patří jednání v duchu fair play“ (Etický kodex ČOV, 2014, s. 1).

Etický kodex ČOV z roku 2014 obsahuje desatero pravidel:

- zachovávat ve svém jednání úctu k člověku a jeho důstojnosti,
- prosazovat sport jako významný prostředek tělesného, duševního a morálního rozvoje člověka, v soutěžní podobě také k vzájemnému měření sil,
- při sportovním soutěžení zachovávat respekt a toleranci k soupeři, rozhodčím, divákům i všem zúčastněným, nepřipustit jakékoliv narušení těchto principů,
- odporovat etické hodnoty sportu a nepřipustit žádnou formu diskriminace z rasových, etnických, politických, náboženských, sexuálních, případně jiných důvodů,
- respektovat rovnost mužů a žen a usilovat o odstranění všech překážek, které by se mohly oběma pohlavími jakoukoliv formou vytvářet či prohlubovat,
- prosazovat a bránit čistotu sportu bez jakékoliv manipulace, nedovolené podpory, či dopingmu,

- umožnit přístup ke sportu co nejširším vrstvám obyvatel a prosazovat jej jako základní lidské právo, včetně sportu zdravotně postižených,
- nepřipustit žádnou manipulaci s výsledky ve sportovních soutěžích,
- neúčastnit se a bránit korupčnímu jednání jakéhokoliv druhu,
- vyvarovat se jakékoliv aktivity, která by neodpovídala principům a pravidlům definovaným v Olympijské chartě a ve Stanovách ČOV.

Tyto body jsou pro členy ČOV závazné. Nemůžeme ale říct, že by pro ostatní lidi a sportovce podstatné nebyly. Naopak. Každý z nás by si měl z tohoto desatera převzít důležité myšlenky, které následně bude dodržovat. A my učitelé, my bychom je měli dětem předávat.

1.3.6 World Anti-Doping Code

World Anti-Doping Code (Světový antidopingový kód) je světovým klíčovým dokumentem, který se zabývá dopingovou tematikou a jednáním fair-play. Stanovuje antidopingovou politiku, pravidla a směrnice mezi sportovními organizacemi a veřejnými orgány celého světa. Každoročně je obnovován mezinárodní nezávislou antidopingovou organizací WADA (The World Anti-Doping Agency). Obsahuje (World Anti-Doping Code, 2015):

- definici dopingu, který je definován jako používání nepovolených látek a nepovolených metod, které jsou na seznamu zakázaných látek, jejichž seznam je organizací WADA každý rok obnovován,
- prokazování dopingu a nepovolených metod a jejich důsledky,
- dopady dopingu na sport,
- základní cíle s ohledem na doping – ve výchově i výzkumu,
- etickou stránku dopingu a fair-play.

2 CÍLE VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY A ÚKOLY VÝZKUMU

2.1 Cíle a úkoly

Cílem práce je zjistit, jak žáci pohlíží na téma fair-play. Co tento pojem znamená, jak by se měli podle pravidel fair-play chovat a jestli dokáží rozpoznat férové a neférové jednání. Dále se v práci zaměřuji na to, jakým způsobem učitelé tělesné výchovy svým žákům fair-play prezentují.

2.2 Výzkumné otázky

- Jak žáci chápou pojem fair-play ve školní tělesné výchově?
- Jak učitelé prezentují fair-play žákům při hodinách tělesné výchovy?
- Je rozdílné chápání pojmu fair-play ve školní tělesné výchově na různých školách?
- Jak žáci dodržují stanovená pravidla a férové jednání?
- Jakým způsobem reagují žáci a učitelé na neférové jednání?

2.3 Úkoly výzkumu

Pro naplnění výzkumných cílů jsem definovala následující úkoly práce:

- studium a zpracování odborných zdrojů tématiky;
- realizace výzkumu – dotazníkové šetření;
- zpracování vyplněných dotazníků a vyhodnocení výsledků, které z nich plynou;
- porovnání chápání fair-play na jednotlivých školách.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

3.1 Charakteristika výzkumného souboru

Soubory dotazovaných jsou v mé diplomové práci dva – žáci a učitelé. Dotazníkové šetření bylo prováděno na základních školách v Jaroměři – Základní škola Boženy Němcové, Základní škola Jaroměř – Josefov a na jaroměřském gymnáziu – Gymnázium Jaroslava Žáka.

Dotazníky byly rozdány žákům devátých tříd, příslušnému ročníku osmiletého gymnázia a jejich učitelům tělesné výchovy. Devátý ročník byl zvolen úmyslně, protože tito žáci mají za sebou minimálně 4 roky studia na daných školách a většinu z nich (s výjimkou gymnazistů) čeká v novém školním roce nová etapa jejich životů. Mě zajímalo, co si ze svých „základek“ odnášejí. Čím je jejich učitelé obohatili (myšleno v souvislosti s fair-play). Zda jsou schopni rozpoznat férové (resp. neférové) chování, apod.

Celkové šetření bylo provedeno se souborem $n = 79$ žáků, z toho 41 dívek a 38 chlapců, a 8 učitelů. Žáci, kteří podstoupili dotazníkové šetření, byli ve věku od 15 do 16 let (věkově odpovídá žákům devátých ročníků ZŠ a příslušného ročníku gymnázia). Věk učitelů byl od 26 let do 53 let, čímž byla zajištěna i rozmanitost z pohledu délky praxe.

V mé práci se tak vyskytuje více podsouborů – žáci jednotlivých škol a jejich učitelé. Rozdělení do těchto skupin je jednoduché. Vzhledem k tomu, že práce má pojednávat o porovnání jednotlivých škol, nemůže být rozdělení provedeno jinak.

3.2 Popis šetření

Šetření bylo provedeno během školního roku 2017/2018. Dotazníky byly rozdány žákům při hodinách tělesné výchovy. U jejich vyplňování byl přítomen pouze učitel tělesné výchovy. Dotazníky byly anonymní, což mělo především žáky vést k pravdivým odpovědím a omezit lhaní či vymýšlení odpovědí.

3.3 Metody získávání dat

Teoretická část je postavena pouze na rozboru literárních a internetových pramenů. Pro empirickou část jsou stěžejním bodem dotazníky pro žáky a jejich

učitele tělesné výchovy. Dotazníky byly sestaveny z otevřených i uzavřených otázek a byly vyplňovány v tištěné i elektronické podobě.

Dotazník pro žáky se skládal celkově z 10 otázek. Pouze jedna otázka byla otevřená, zbylých devět bylo uzavřených s několika možnostmi výběru odpovědi. Doba na jeho vyplnění činila přibližně 10 minut. Plné znění dotazníku pro žáky nalezneme v příloze A.

Na začátku dotazníku pro učitele bylo důležité vyplnění dosaženého vzdělání, věku a délky praxe. Dotazník obsahoval 12 otázek. I zde byla pouze jedna otázka otevřená a zbylých jedenáct uzavřených se dvěma a více možnostmi pro výběr odpovědi. Doba vyplnění byla 10 – 15 minut. Plné znění dotazníku pro učitele nalezneme v příloze B.

3.4 Metody zpracování a vyhodnocení dat

3.4.1 Matematicko – statistické metody

Pomocí programu Microsoft Excel jsem zpracovávala data z papírové formy dotazníků, následně jsem je porovnávala a nakonec vyhodnotila.

3.4.2 Grafické metody

Četnosti odpovědí na jednotlivé otázky jsou vloženy do grafů, se kterými následně pracuji v empirické části.

4 VÝSLEDKY A DISKUZE

Pro lepší názornost jsou výsledky jednotlivých otázek z dotazníku interpretovány v grafech, následně jsou okomentovány a vyhodnoceny. Interpretace výsledků je rozdělena do dvou částí – žáci a učitelé.

4.1 Výsledky a diskuze dotazníkové části – žáci

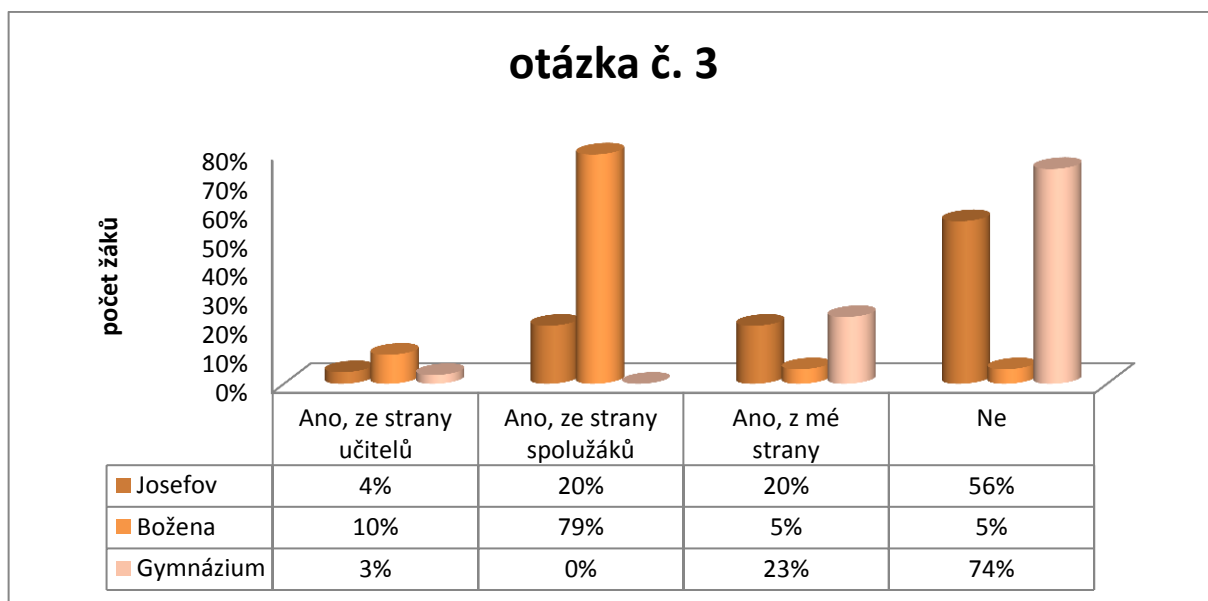
Otázka č. 2: Popiš svými slovy (definuj), co je fair play

Hlavním úkolem úvodní otázky bylo zamyslet se nad významem pojmu fair-play. Dokázat vlastními slovy popsat, co toto heslo znamená a donutit žáky k zamyšlení nad jednotlivými dalšími odpověďmi, aby neodpovídali bez rozmyslu. Vzhledem k tomu, že tato otázka byla otevřená, dostalo se mi na ni různých odpovědí. Až na dvě výjimky se všechny odpovědi významově týkaly pouze sportovní oblasti. Žáci ve většině případů nespojili férové chování s běžným životem, což pro mě ani velké překvapení nebylo. Fair-play je nejčastěji zmiňováno právě v souvislosti se sportem a jeho důsledky v běžném životě mnoho lidí nevidí nebo si je s tímto pojmem přímo nespojí, protože to berou jako samozřejmost. V součtu všechny odpovědi obsahovaly zásady fair-play nebo částečnou definici tohoto pojmu.

Odpovědi žáků:

- „Hra nebo jednání podle určitých pravidel.“
- „Spravedlivá hra.“
- „Něco, co je férové pro všechny, nikomu se nenadržuje, hraje se přesně podle pravidel, všichni, bez jakéhokoliv rozdílu.“
- „Hrát spravedlivě a podle pravidel.“
- „V překladu z angličtiny je to čestná hra.“
- „V žádném případě nepodvádět.“

Otázka č. 3: Setkáváš se s neférovým jednáním při hodině tělesné výchovy?

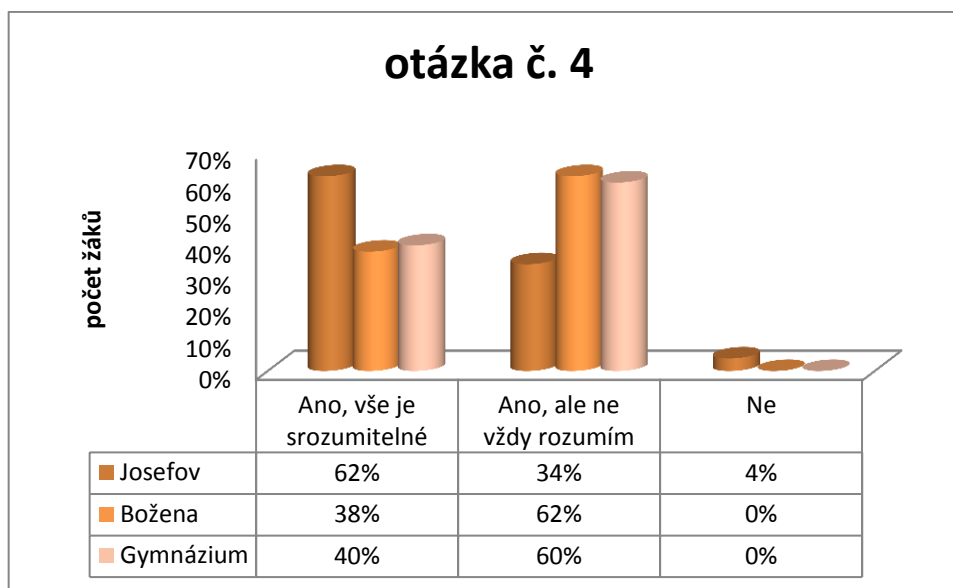

Obrázek 4: Výskyt neférového jednání při hodinách TV

Z prvního grafu (Obr. 4) je patrné, že se všichni žáci setkávají s neférovým chováním při hodinách tělesné výchovy. Každý z nich to vnímá jinak, i proto jsou výsledky rozmanité.

Více jak polovina žáků Základní školy Josefov (dále pouze ZŠJ) se při hodinách tělesné výchovy s neférovým chováním neseťkává. Pokud však k němu dojde, pětina z nich toto chování vnímá ze strany spolužáků a další pětina ho vytváří sama. Stejně jako v Josefově, i na Gymnáziu Jaroslava Žáka (dále jen GJŽ) v nadpoloviční většině k neférovému chování nedochází (zde je to 74 %). Nejvíce si žáci uvědomují chyby z vlastní strany. Na Základní škole Boženy Němcové (dále ZŠBN) si naopak nejvíce všímají nesprávného chování ze strany svých spolužáků (79 %). Na všech školách se našel minimálně jeden žák, který vnímá neférové jednání ze strany učitele vůči jeho osobě.

Otázka č. 4: Určuje učitel při hodině TV jasná a srozumitelná pravidla dané aktivity?

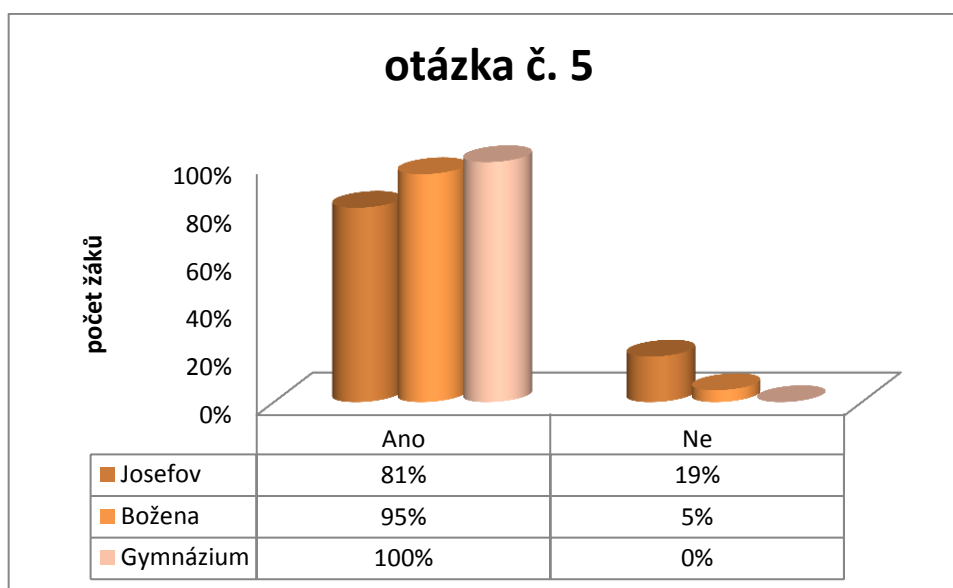

Obrázek 5: Srozumitelnost pravidel

Z grafu odpovědí na tuto otázku můžeme vidět, že není problém se striktností pravidel, spíše s jejich celkovým porozuměním. Pouze žáci ZŠJ nemají v nadpoloviční většině (62 %) problém stoprocentně pochopit, co po nich učitel žádá a jak bude hra, popřípadě cvičení vypadat. Na zbylých dvou školách dochází po úvodním zadání a vysvětlení úkolu k dalšímu dovysvětlení a upřesňování pravidel.

Z mé vlastní zkušenosti se přikláním spíše k tomu, že většina žáků potřebuje v mnoha případech určité dovysvětlení pravidel, ať už před začátkem nebo v průběhu hry, či cvičení. Záleží samozřejmě na složitosti hry a také na tom, zda se jedná o první setkání s danou hrou nebo již zasetý vzorec.

Otázka č. 5: Pokud se při hodině TV objeví neférová situace, řeší ji učitel?

Obrázek 6: Řešení neférové situace učitelem

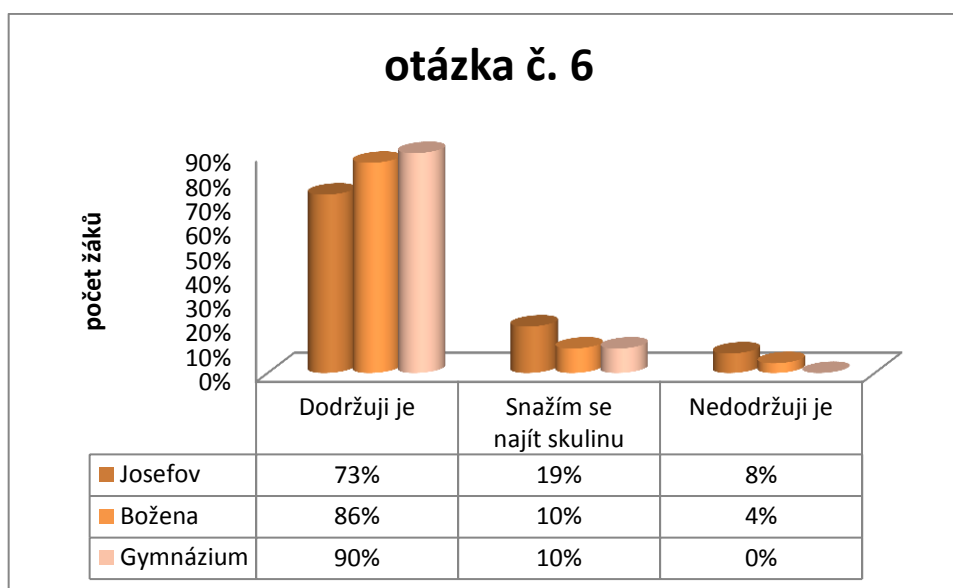
Jakmile se při hodině objeví neférová situace, ať už porušení pravidel nebo jiné nečestně chování žáků, učitelé ihned zasahují. Nutno říci, že v ZŠJ se pět žáků (všechno chlapci) vyjádřilo, že učitel tyto situace neřeší. Toto číslo, byť se nemusí zdát nijak závratné, může vypovídat o určité lhostejnosti učitele v neférových situacích.

Pokud se dotazující vyjádřili směrem k učitelům, že tyto situace při hodinách řeší, zajímalo mě ještě, jak je řeší. Ve většině odpovědí se vyskytovalo domluvení danému žákovi učitelem, případně potrestání žáka vytvářejícího neférové situace. V případě nepochopení pravidel, dochází k opětovnému vysvětlení, popřípadě dovysvětlení jednotlivých pravidel. V krajním případě učitel dokonce vykazuje žáka ze hry.

Dle mého názoru jsou jednotlivé odpovědi jasné a předpokladatelné. Jde pouze o odstupňování jednotlivých bodů – dovysvětlení, domluva, trest, vyřazení ze hry.

Otázka č. 6: Určí-li učitel při hodině TV pravidla:

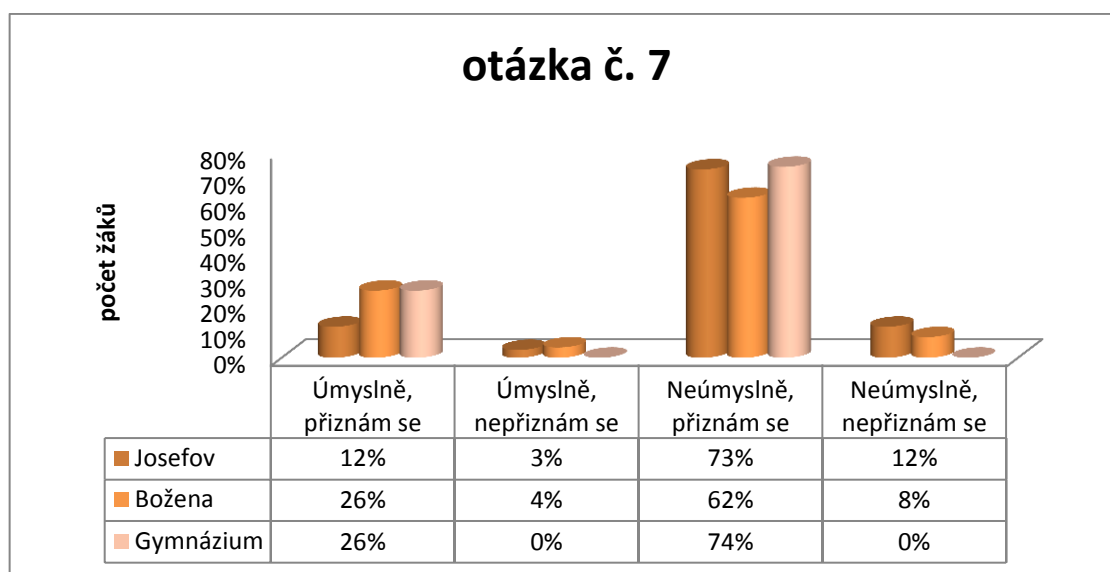

Obrázek 7: Dodržování pravidel žáky

Z grafu je na první pohled jasné, že na všech třech školách, na kterých bylo dotazování prováděno, žáci v drtivé většině dodržují pravidla, která učitel na začátku hry/cvičení určí.

Pokud se podíváme na procentuální vyjádření jednotlivých odpovědí žáků, kteří se snaží najít skulinu v zadaných pravidlech, můžeme velice snadno vyčíst, že se jedná pouze o jedince z každé školy. Je mi jasné, že se tyto typy najdou v každém kolektivu (jedná se převážně o chlapce) a jsem ráda, že se dokázali „přiznat“ v dotazníku. Pokud by se zde tyto odpovědi nevyskytovaly, pochybovala bych o jejich pravdivosti. Avšak doufám, že se nebude zvyšovat číslo těch, kteří pravidla nedodržují. Zde záleží už pouze na práci učitele se žáky, na jeho motivaci a také autoritě.

Otázka č. 7: Pokud pravidla poruším, poruším je a reaguji:

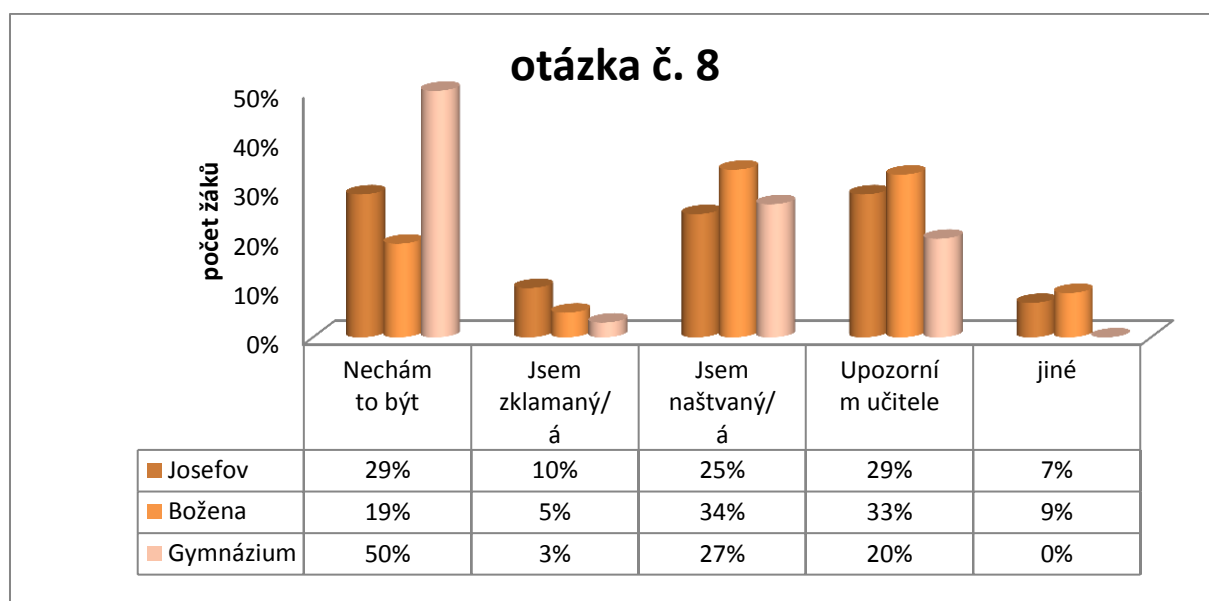

Obrázek 8: Reakce na uvědomění si porušení pravidel

Po vrácení dotazníků jsem zjistila, že otázka byla částí dotazovaných pochopena trochu jinak, než jsem předpokládala. Můj záměr byl takový, aby žáci vybrali nejprve, zda porušují pravidla úmyslně, či neúmyslně a následně potom jejich reakci. Někteří z nich to však pochopili tak, že odpovídali na obě možnosti. Po zpracování jejich odpovědí jsem ale došla k závěru, že tato varianta také není špatná. Alespoň je vidět, že si uvědomují, jakým způsobem pravidla porušují (a je časté, že je porušují úmyslně i neúmyslně). Z grafu je patrně, že pokud jsou pravidla porušena, pak jsou porušena neúmyslně.

Další důležitou částí otázky je, zda se žáci k přestupku přiznají. I zde lze z grafu vyčíst jasnou odpověď na tuto podotázku. Až na výjimky jsou všichni schopni se přiznat. I když u úmyslného porušení se to trochu bije. Moc mi to k sobě nese. Na druhou stranu úmysl je většinou jasně zřetelný, což by měl vidět učitel.

Otázka č. 8: Jak reaguješ, když poruší pravidla spolužák?

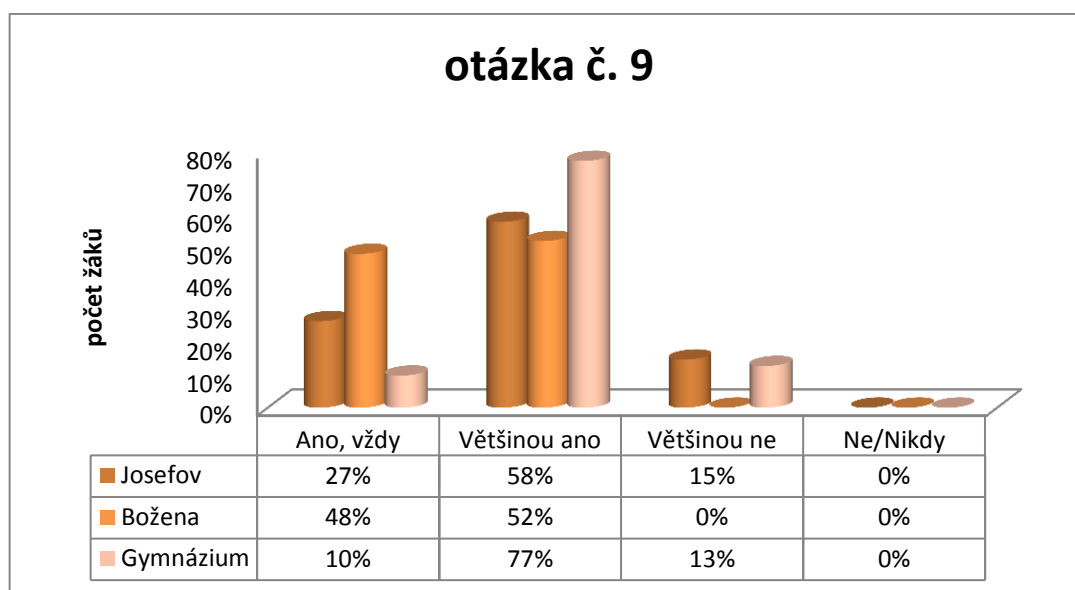
Obrázek 9: Reakce na porušení pravidel spolužákem

U této otázky žáci zaškrtovali převládající pocit ve chvíli, kdy se někdo z jejich spolužáků neřídí podle pravidel. Víím, že většinou jsou pocity namíchané z vícero možností, ale žáci byli předem na tuto skutečnost upozorněni.

Překvapením pro mě byla určitě lhostejnost žáků GJŽ, kde polovina z nich odpověděla, že pokud jejich spolužák poruší pravidla, nechají to být. Naopak mě nepřekvapilo, že jsou žáci v danou chvíli naštvaní. Tato reakce je dle mého názoru nejčastější, i když si to kolikrát nechtějí přiznat. Upozornění učitele je také varianta, kterou někteří používají velmi často.

Dále se na základních školách vždy dva žáci vyjádřili, že danou situaci řeší jinak. Samozřejmě mě zajímalo jak. Odpovědi nebyly nijak překvapivé. Ve volné kolonce se objevilo „nadávání“ a „oplácení“. Tyto varianty se nevyskytují často, ale určitě jim patří místo mezi ostatními odpověďmi.

Otázka č. 9: Poznáš, kdy se při hodině odehrála neférová situace?

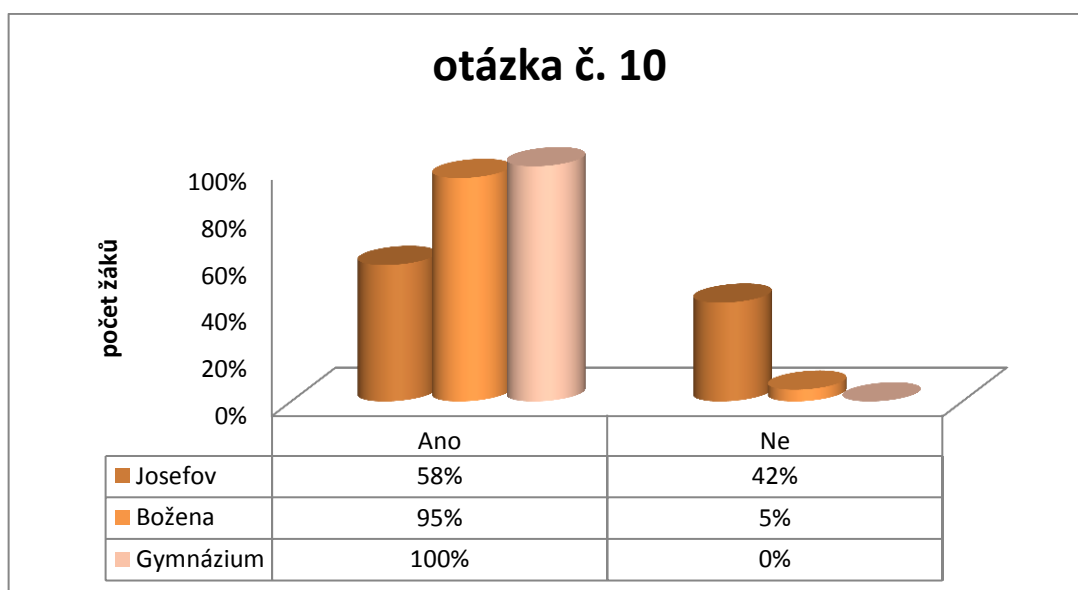
Obrázek 10: Rozpoznání neférové situace

Po přečtení grafu je dobrá zpráva, že všichni žáci dokáží určitým způsobem rozlišit neférové situace během hodiny tělesné výchovy. Gymnazisté a josefovští žáci tuto situaci rozeznají ve většině případů, ale ne vždy. V obou školách se najdou i tací, kteří naopak tuto situaci rozeznají málokdy (jedná se převážně o děvčata). Samozřejmě jsou v kolektivu žáci, kteří danou situaci dokáží vždy a správně zaznamenat. Z vlastní zkušenosti vím, že toto bývají především ti, kteří se věnují nějakému sportu ve svém volném čase. Ale samozřejmě i mezi nimi se mohou najít výjimky.

Na ZŠBN dokáží všichni poznat, kdy se odehrála neférová situace. To, zda to rozeznají vždy nebo pouze občas, je rozděleno v podstatě na polovinu. 10 žáků ví vždy, kdy se stalo něco, co se stát nemělo a zbylých 11 to rozpozná ve většině případů.

Nemohu ani říct, zda mě překvapilo, že někteří nejsou schopni rozpoznat, kdy nastala situace, která se neodehrála podle pravidel. Vzhledem k dnešní době to moc překvapivé není.

Otázka č. 10: S fair-play se setkávám i mimo školu:

Obrázek 11: Setkání s fair-play mimo školu

Odpovědi na tuto otázku pro mě byly asi největším překvapením z celého dotazníku. Předpokládala jsem, že všichni se určitým způsobem setkali či setkávají s fair-play i mimo školu. Ať už doma, v běžném denním životě, v televizi (při sledování sportu) nebo při svých volnočasových aktivitách.

Žáci ZŠBN a GJŽ se až na jednu výjimku jednomyslně vyjádřili tak, že se s fair-play setkávají i mimo školu. Nejčastěji to samozřejmě je ve spojení se sportem. Ti, kteří se sportu věnují aktivně, se s fair-play setkávají při soutěžních zápasech, jiní sportují „pasivně“, ale i v televizních utkáních se s tímto pojmem dostávají do styku.

Žáci ZŠJ pro mě byli nemilým překvapením. 42 % z nich se podle odpovědí uvedených v dotazníku s fair-play neseťkává mimo školu. Dotazníky mluví jasně, ale tento výsledek je ovlivněn neznalostí josefovských žáků. Vzhledem k tomu, že si pojem fair-play spojují pouze se sportem, myslí si, že mimo sport se s ním setkat nemohou. Opak je ale pravdou.

4. 2 Výsledky a diskuze dotazníkové části – učitelé

Otázka č. 1: Jaká je podle Vás definice fair-play?

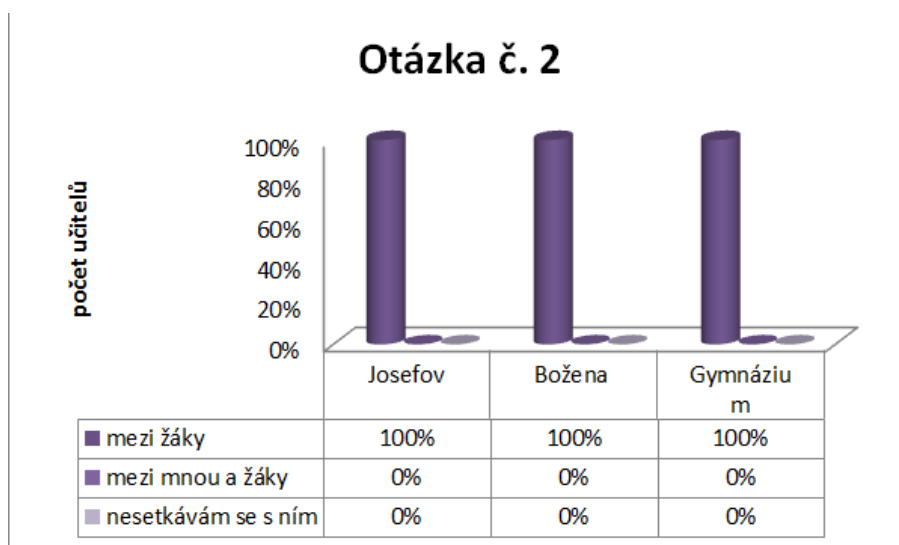
První otázka z dotazníku pro učitele je obsahově totožná s otázkou z dotazníku pro žáky. Důvod je jednoduchý. Učitelé by měli žáky na hodinách tělesné výchovy vést k férovému jednání. Neměli by stavět vítězství na první místo. Měli by žákům ukázat správný směr, jak se při sportu chovat a že čestné jednání je nejen základem hry, ale také důležitou součástí jejich životů.

Zajímalo mě tedy, jakými slovy právě oni, popisují pojem fair-play. Protože právě jejich slovní výklad je z pohledu vedení k čestnosti a férovosti nejdůležitější.

Odpovědi učitelů:

- *„Chovat se čestně a spravedlivě, jak v běžném životě, tak ve sportu, který je jasně a striktně vymezen pravidly.“*
- *„Férové jednání nejen na poli sportovním, ale i v běžném životě.“*
- *„Spravedlivé a férové jednání.“*
- *„Férové jednání, které se ze sportu přenáší do každodenních situací.“*
- *„Čestné chování nejen při sportu, ale také mimo něj (v běžném životě).“*

Otázka č. 2: Pokud se setkáte s neférovým jednáním při hodině, pak nejčastěji

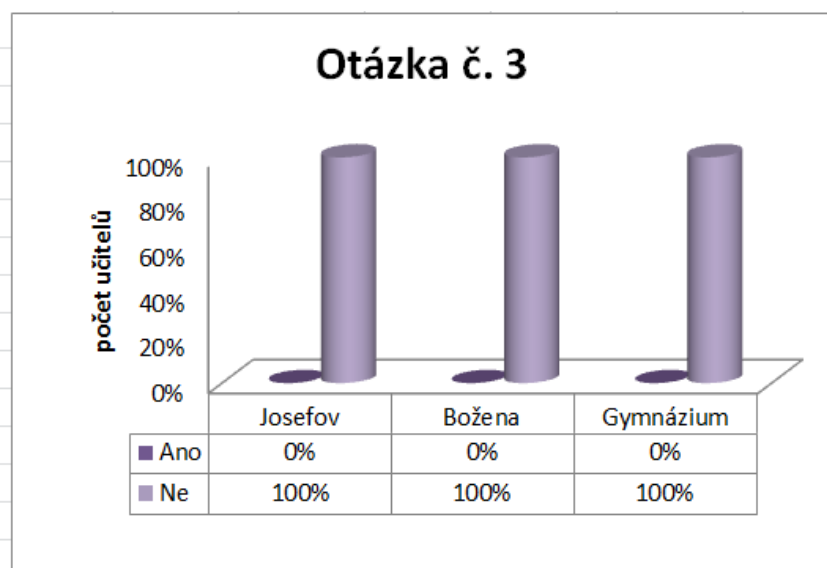

Obrázek 12: Výskyt neférového chování v hodinách TV

Z obrázku 12 je patrné, že se všichni dotazovaní učitelé nejčastěji setkávají s neférovým jednáním v hodině mezi žáky navzájem. Podle toho, jak je otázka položena, nemůžu říct, zda se s tímto jednáním neseťkávají vůbec, ale z vlastní zkušenosti vím, že se pokaždé najde někdo, kdo pravidla poruší. Ať už úmyslně, či neúmyslně.

I z tohoto důvodu mě odpovědi na tuto otázku nepřekvapily. Čekala jsem tento výsledek. Naopak by mě překvapilo, kdyby tomu bylo v některé ze škol jinak.

Otázka č. 3: Setkáváte se s neférovým jednáním u žáků pouze v hodinách TV?

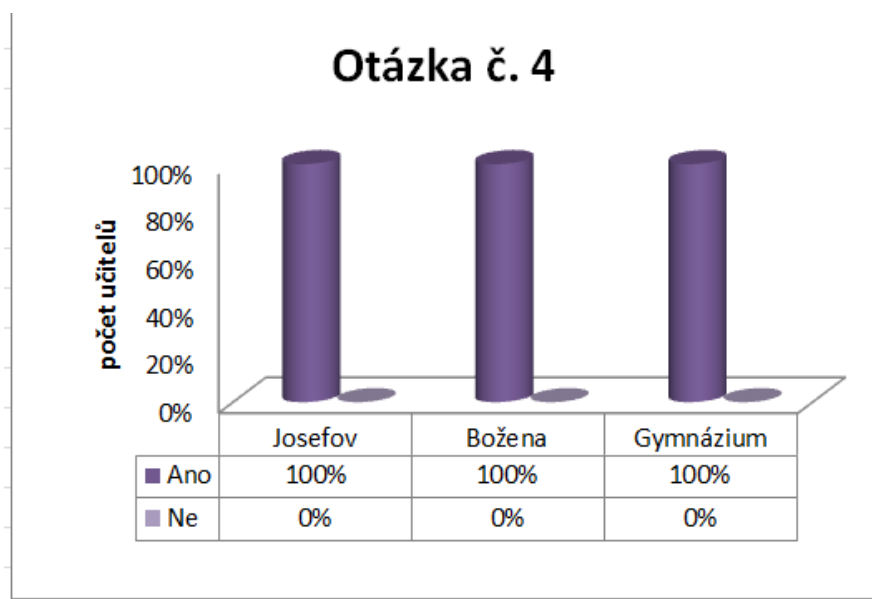
Obrázek 13: Neférové jednání pouze v hodinách TV

Ani u této otázky mě výsledné odpovědi nepřekvapily. Děti jsou schopné, a bohužel i zvyklé, podvádět v ostatních hodinách. Ať už se jedná o používání taháků při písémkách, opisování písenných prací od spolužáků nebo lhaní ohledně omluvenek, či přiznání se k danému činu. Bohužel je toto chování v dnešní době čím dál častější.

Mnoho dětí tyto věci dělá úmyslně, protože chtějí lepší známku nebo chtějí vypadat dobře před svými spolužáky a kamarády. V danou chvíli se jim daří a to jim stačí. Nekoukají moc do budoucnosti. Férové chování jim často v daný okamžik přijde nevýhodné, a proto se mu vyhýbají.

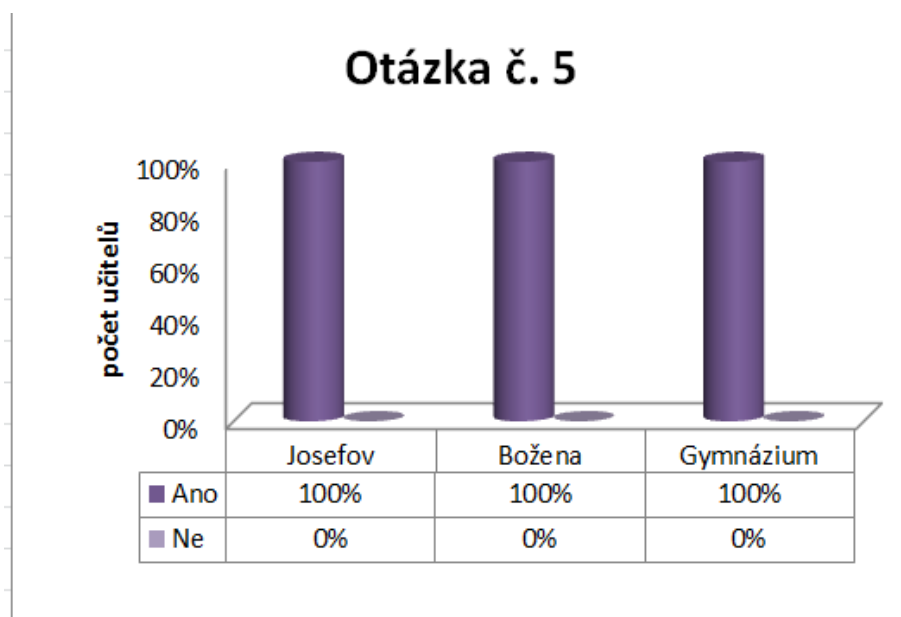
Otázka č. 4: Upozorňujete své žáky na neférové chování během hodiny TV?

Obrázek 14: Upozorňování na neférové chování

Pokud by někdo z učitelů zvolil jinou odpověď, než tu, že upozorňuje své žáky během hodiny tělesné výchovy na neférové chování, začala bych si říkat, zda je to možné. Podle mého názoru nelze vést hodinu tělesné výchovy, aniž by učitel nepozoroval jednání žáků a dodržování jednotlivých pravidel nebo aby žáky s pravidly daného sportu neseznamoval. V danou chvíli by role učitele ztrácela smysl a stával by se z něj spíše krotitel divé zvěře, protože by se hra stala v mnoha případech bojem o přežití. Jsem proto ráda, že tomu tak není ani u jednoho z dotazovaných učitelů (i když je jasné, že v některých případech je rozhodování obzvláště těžké a učitel se nezavděčí všem).

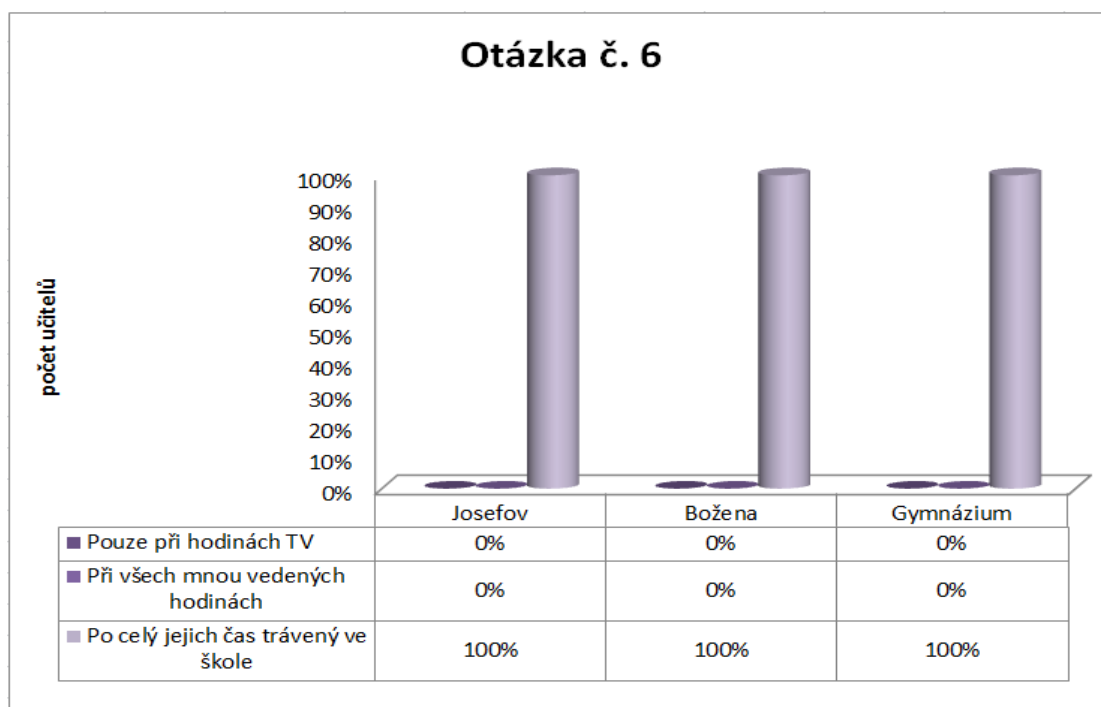
Otázka č. 5: Dáváte žákům jasně a striktně najevo, jak se chovat a hrát férově?

Obrázek 15: Jasnost a striktnost férového chování

I v tomto případě je jednomyslná odpověď u všech učitelů. Jasný a striktní přednes pravidel daného sportu je základem pro férovou hru. A netýká se to pouze přednesu pravidel, ale také jejich aplikace. Pokud bychom žákům pravidla pouze řekli a následně je nedodržovali, respektive nekontrolovali bychom jejich dodržování během samotné hry, byla by jejich myšlenka k ničemu. Hra by se nám zhroutila jako domeček z karet a nikdo z hráčů by si ji neužil. A právě proto by podle mého názoru ani nešlo tělesnou výchovu učit bez jasných a striktních pravidel.

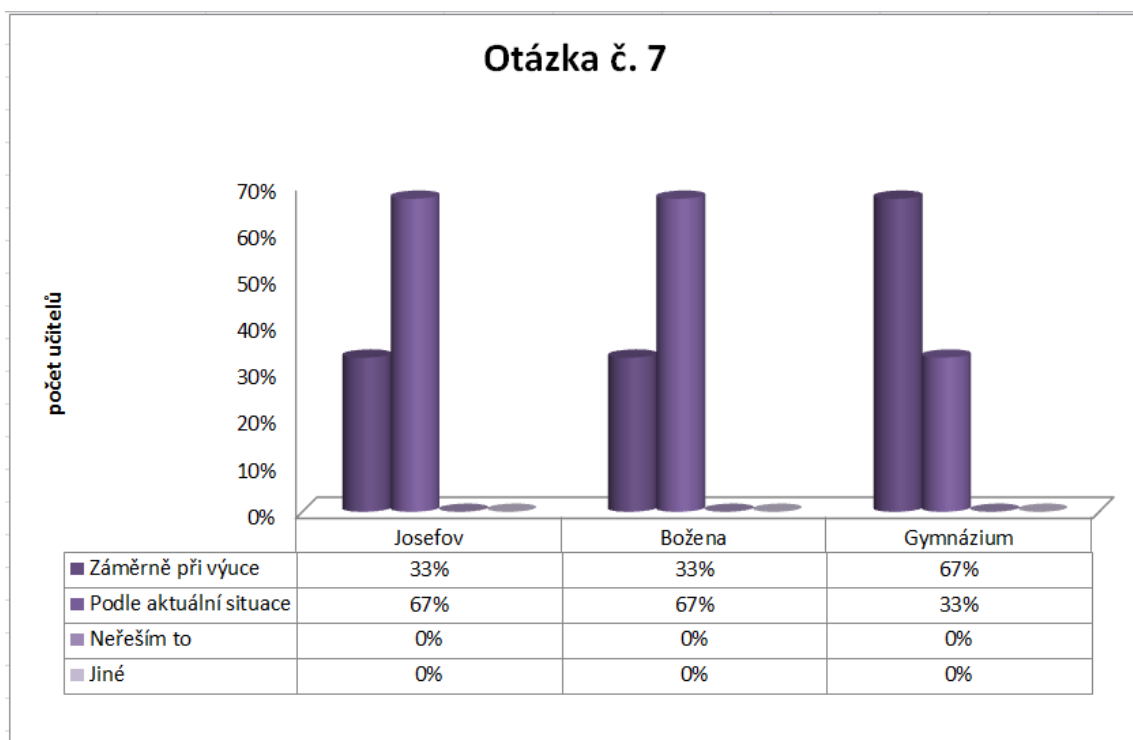
Otázka č. 6: Férové chování po žácích požadují:

Obrázek 16: Výskyt férového chování

Všichni dotazovaní učitelé odpověděli, že po žácích požadují férové chování po celý jejich čas trávený ve škole, což je skvělé. Myslím si, že by to ani jinak nemělo smysl. Pokud by se každý z učitelů zaměřil pouze na hodiny tělesné výchovy nebo na hodiny, který on sám vyučuje, ztrácela by myšlenka férovosti její hodnotu. Žáci by dodržovali pravidla pouze o některých hodinách, což by je nevedlo k tomu, aby se čestné chování stalo nedílnou součástí jejich životů. Někteří z nich by v tom mohli mít dokonce zmatek. Při představě že jeden učitel mi určitou věc dovolí nebo ji přehlédne a druhý učitel mě za ni pokárá. Víím, že se najdou případy takovýchto situací, ale při sjednocení celkového pohledu na věc, jich bude méně a méně.

Otázka č. 7: Jak seznamujete žáky s pojmem fair-play a férovým chováním?

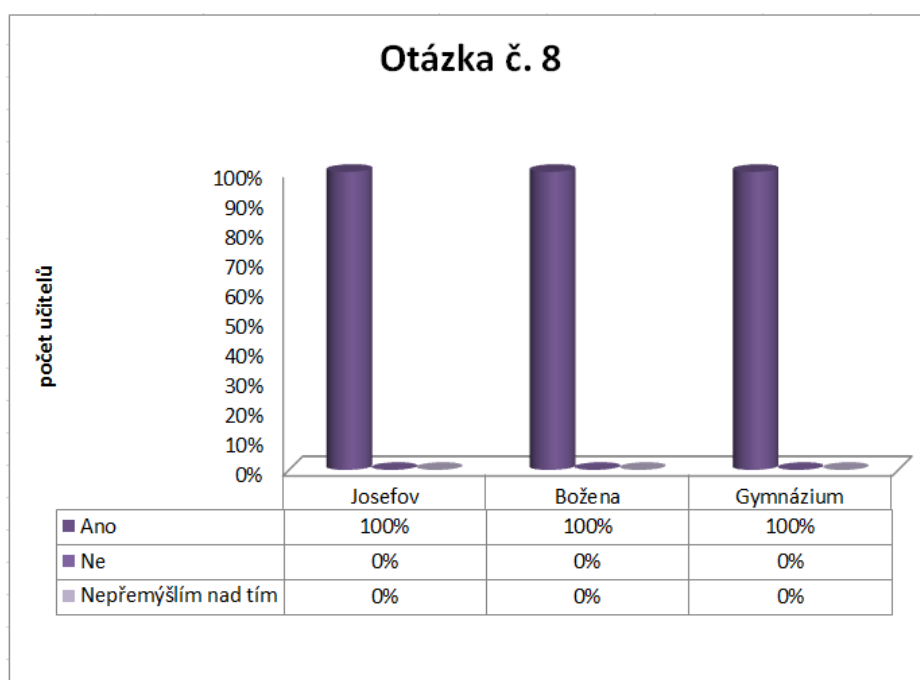

Obrázek 17: Seznámení žáků s pojmem fair-play a férovým chováním

Toto je první otázka, kdy se dotazovaní učitelé neshodli na jedné odpovědi. Na ZŠJ a ZŠBN seznamuje s pojmem fair-play záměrně od prvních hodin třetina tázaných tělocvikářů. Zbytek zařazuje seznámení podle aktuální situace. Na GJŽ je zastoupení učitelů u odpovědí opačné.

Nemyslím si, že by učitelé, kteří zaškrtnuli možnost „podle aktuální situace“, neseznamovali žáky s férovým chováním a pojmem fair-play i za jiných okolností. Z mého pohledu je určitě důležité seznamovat žáky s daným problémem již od počátku a v aktuálně vzniklých situacích vhodně ukázat myšlenku férovosti.

Otázka č. 8: Jdete dětem příkladem a chováte se férově (nejen při hodinách TV)?

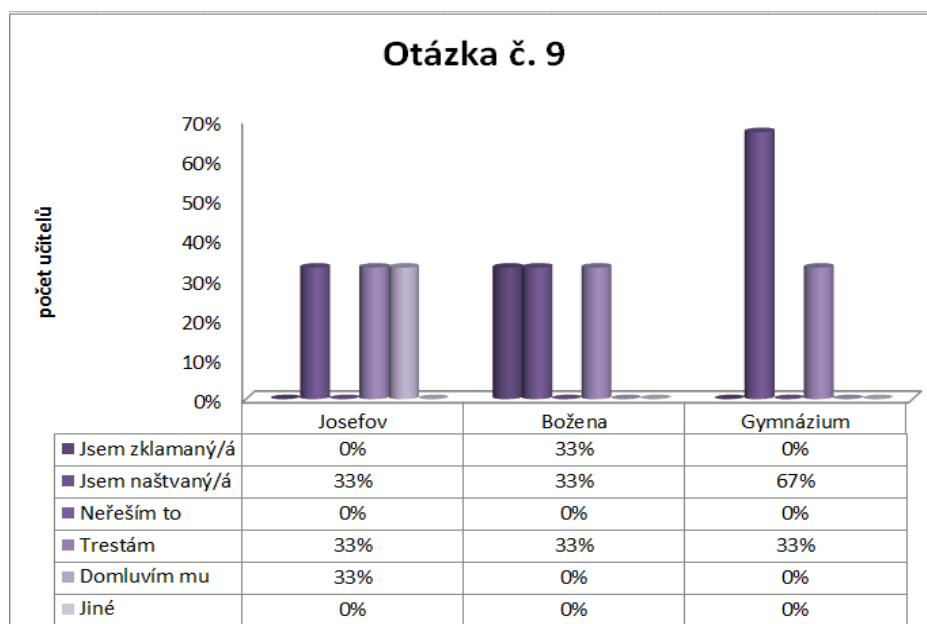

Obrázek 18: Chování učitelů

Opět jednomyslná odpověď. Nečekala jsem, že by se v některém z dotazníků objevila zaškrtnutá jiná možnost. Dále také nepředpokládám, že by si tuto odpověď kdokoli z účastníků šetření vymyslel.

Je správné, že všichni učitelé jdou svým žákům příkladem. Měla by to být samozřejmost. Zvolili si povolání, kde mají děti naučit nejen vědomosti, ale také je naučit, jak se v životě chovat. Kdyby někdo z nich porušoval schválně pravidla a následně po žácích chtěl, aby je dodržovali a za jejich porušení je trestal, bylo by to dost pošetilé.

Otázka č. 9: Jak reagujete, když některý z vašich žáků podvádí?

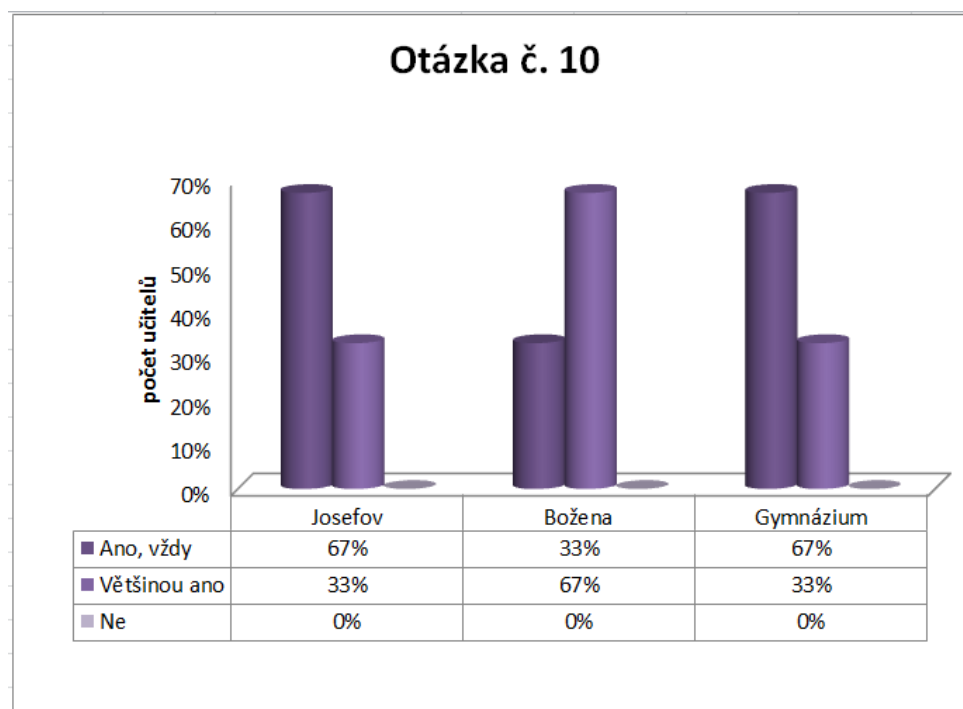
Obrázek 19: Reakce na podvádění žáků

Odpovědi na tuto otázku mohou být dost zkreslující, a to vzhledem k tomu, že každý učitel měl zaškrtnout pouze jednu jedinou odpověď. Popsat pouze jedním slovem pocity a reakci na danou událost je velmi složité. V každém se pocity mísí, často je nelze popsat pouze jedním slovem, ale pro účel mé práce je tato varianta dostačující.

Z grafu výše je patrné, že v ZŠJ je třetina z učitelů naštvaná, trestá nebo domlouvá. Na ZŠBN je třetina z učitelů zklamaná, třetina naštvaná a třetina trestá. Oproti tomu se učitelé z GJŽ cítí častěji naštvaní a pouze třetina trestá.

Já sama vidím jasnou posloupnost v reakcích učitele. Nejprve učitel napomíná a následně trestá. Co se týče jeho konkrétních pocitů jako zklamání nebo naštvanost, tak ty se mohou objevit u obou reakcí.

Otázka č. 10: Dokážete poznat, zda žák/žákyně podvádí úmyslně?

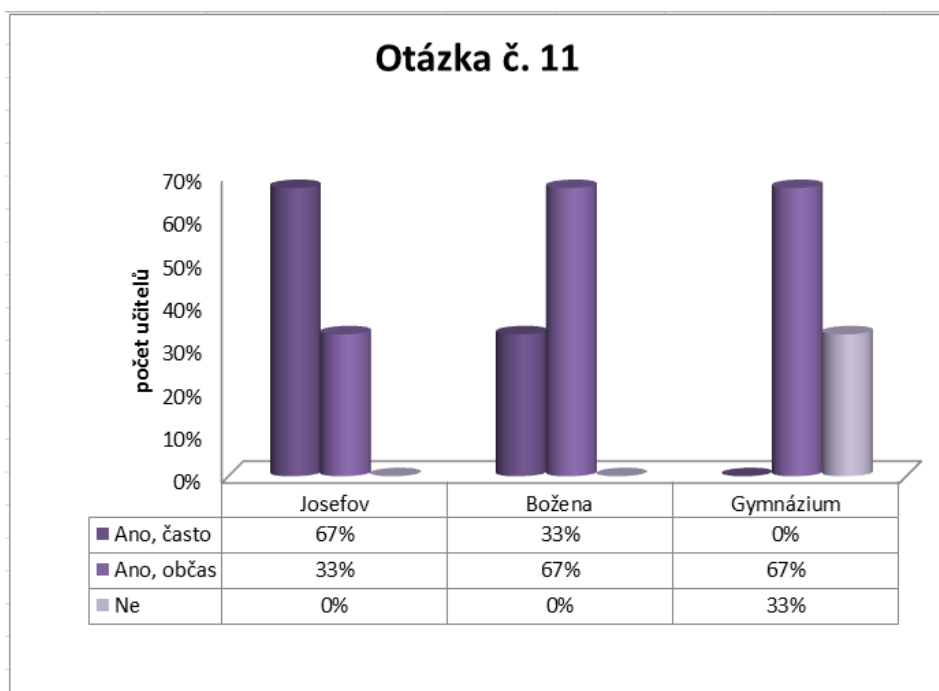
Obrázek 20: Rozpoznání úmyslného podvádění

Jsem ráda, že se v dotaznících neobjevila odpověď „Ne“. Pokud by tělocvikář nedokázal alespoň v některých případech určit, zda žáci podvádí úmyslně, byla by jeho autorita na nule.

Na GJŽ a na ZŠJ je situace z pohledu dotazníků totožná – dvě třetiny dotázaných poznají vždy, že se jedná o úmyslné porušení pravidel a třetina to rozpozná ve většině případů. Na ZŠBN je situace v opačném poměru – třetina má stoprocentní přehled o úmyslném porušování pravidel, dvě třetiny tuto situaci poznají ve většině případů.

Je dobře, že všichni učitelé rozpoznávají úmyslné porušování pravidel ve většině herních situací. Mohou tak správně určit nejen viníka, ale případně i trest za neférové jednání.

Otázka č. 11: Snaží se žáci při hodině TV podvádět?

Obrázek 21: Snaha žáků podvádět při hodinách TV

Při pročitání dotazníků jsem byla mile překvapena, že se na GJŽ setkávají na hodinách s čistě férovým chováním. Zbylí učitelé se s neférovým chováním na této škole setkávají často.

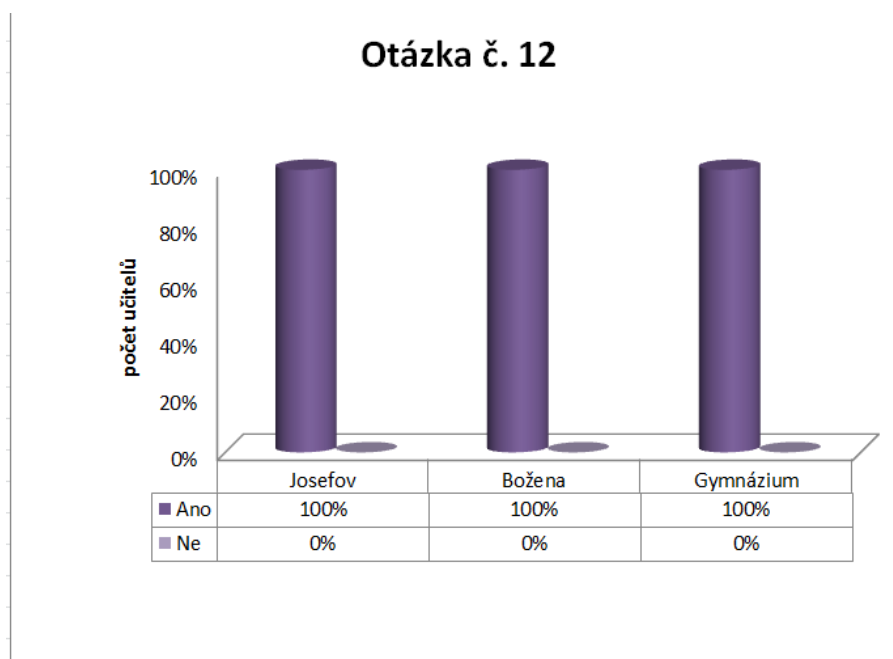
Naopak základní školy jsou na tom trochu jinak. V ZŠJ se s častým neférovým chováním setkávají dvě třetiny učitelů. Zbylá třetina dotazovaných zaznamenává toto chování pouze občas.

Na ZŠBN je situace z pohledu odpovědí vůči ZŠJ opačná. Dvě třetiny se setkávají s neférovým chováním občas a třetina vždy.

Těžko říct, čím je toto rozdělení způsobeno. Možná je to tím, že ZŠJ navštěvují žáci sociálně slabší a žáci romského původu, kteří mnohdy potřebují vyhrát za každou cenu. Na druhou stranu GJŽ je jakýmsi způsobem výběrová škola, kam se z páté třídy dostane pouze 30 žáků z jaroměřských a dalších okolních základních škol.

Otázka č. 12: Máte výchovu k fair-play zavedenou v ŠVP?

Obrázek 22: Fair-play v ŠVP

Všichni učitelé uvedli, že je fair-play zakomponováno do školního vzdělávacího programu jejich škol. Neočekávala jsem jiné výsledky. Myslím si, že tento bod by měl být zakomponován do jakéhokoli dokumentu, který souvisí se sportem a výchovou spojenou nejen s ním.

To, že je fair-play součástí ŠVP, ještě nic neznamena. Nakonec, záleží na samotných učitelích, jak dokáží žákům předložit myšlenku čestného chování a jak ji dokáží podporovat a kontrolovat při hrách i během průběhu hodin.

5 ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit, jak žáci základních škol (a jim příslušných ročníků gymnázia) chápou pojem fair-play v tělesné výchově. Jak jim tento pojem dokáží prezentovat jejich učitelé tělesné výchovy a zda je rozdílné chápání a prezentování fair-play na jednotlivých školách v daném městě.

Vyhodnocovány byly dotazníky jak od žáků, tak od učitelů. Žáci i učitelé se s neférovým chováním setkávají velmi často, přičemž nejčastěji dochází k tomuto chování právě u žáků.

Výsledky dotazníků, které byly předloženy žákům, jsou zcela jistě ovlivněny jejich přístupem k zodpovězení otázek. I když byly dotazníky anonymní, někteří z žáků to pojali tak, že pouze zakroužkují odpověď (na doplňující otázky neodpovídali), a tak si některé odpovědi zkreslovali nebo vymýšleli nebo ze sebe chtěli udělat zajímavé. Tím je samozřejmě ovlivněn celkový výsledek šetření. Naopak nepředpokládám vymyšlené odpovědi z řad učitelů, jelikož jejich odpovědi byly plnohodnotné a ucelené, když bylo potřeba.

Výzkumná otázka č. 1: Jak žáci chápou pojem fair-play ve školní tělesné výchově?

Až na výjimky je chápání pojmu fair-play opravdu spojené pouze se sportem. I když se moje práce týká chování fair-play ve školní tělesné výchově, očekávala jsem, že více žáků bude spojovat toto chování nejen se sportovním vyžitím, ale také s každodenním chováním a každodenními situacemi.

Žáci mají jasně dáno, že férové chování je spojeno s jednoznačným dodržováním pravidel. Každý z nich se setkal s jednáním, které tuto myšlenku porušuje a každý z nich na toto jednání určitým způsobem reaguje. Nejčastějšími reakcemi je naštvanost a rezignace vůči tomu, kdo se chová neférově.

K porušení pravidel dochází dvěma způsoby – vědomě a nevědomě. Ta přijatelnější varianta je, že žáci pravidla poruší nevědomě. Tato situace nastává, pokud žáci nemají s danou aktivitou mnoho zkušeností nebo neporozuměli pravidlům dané aktivity. Bohužel často dochází k úmyslnému porušení pravidel, tedy k horší variantě. Žáci si moc dobře uvědomují, jaká jsou pravidla dané aktivity a úmyslně se snaží získat výhodu pro sebe nebo své družstvo. Tyto situace nemají nic společného s férovým jednáním.

Výzkumná otázka č. 2: Jak učitelé prezentují fair-play žákům při hodinách tělesné výchovy?

Učitelé mají jasnou představu o rozmachu významu pojmu fair-play. Nepraktikují ho pouze na hodinách tělesné výchovy, ale i v dalších hodinách a běžném životě. Tělesnou výchovu využívají jako jednu z nejlepších možností, jak žáky s férovým chováním a jednáním seznámit a jak je férovosti (alespoň při hodinách tělesné výchovy) naučit.

I přes úvodní vysvětlení aktivity a nastavení jasných pravidel, dochází k jejich pozměnění, porušení či obejití velmi často. Nejčastěji přicházejí reakce ihned po porušení či obejití daných pravidel. Učitelé bývají zklamaní, když některá z takových situací při hodině nastane. Následuje trest nebo domluva.

Celkově učitelé nezmetají tento problém pod koberec. Přístupují k němu aktivně, což je dobře. Upozorňováním a postupným odnaučováním potřeby vyhrát i za cenu porušení pravidel, se snaží žáky přivést na cestu, kterou dokáží absolvovat čestně a férově.

Samozřejmě je třeba jít žákům příkladem. Pokud po nich učitelé chtějí, aby se oni sami v rizikových situacích zachovali čestně a férově, měli by se tak chovat i oni sami. Nelze kázat vodu a pít víno, jak se říká v jednom známém přísloví. Pro každého je nejlepší vzor, který ukáže, že jde vše, v co věříme. A u férového chování by tomu nemělo být jinak.

Výzkumná otázka č. 3: Je rozdílné chápání pojmu fair-play ve školní tělesné výchově na různých školách?

Při pohledu na výsledky anketního šetření je zřejmé, že v pohledu učitelů na problematiku fair-play na jaroměřských školách není podstatný rozdíl. Učitelé na žáky působí během veškerého pedagogického působení během dne ve škole. Hodiny tělesné výchovy jsou pro ně nejlepším možným prostředkem pro přímou činnost v práci se žáky a jejich pochopením fair-play. Učitelé dávají žákům jasné podmínky (jasná pravidla), za kterých se bude hrát a při jejich porušení jsou žáci důsledně seznámeni s prohřeškem, který provedli.

Výsledkem jejich práce je poté fakt, že většina žáků je schopna rozeznat férové a neférové chování během hodin. A pokud znají i podstatu fair-play, nedopouští se záměrného porušování pravidel.

Výzkumná otázka č. 4: Jak žáci dodržují stanovená pravidla a férové jednání?

Jakmile žáci pravidla pochopí, většina z nich nemá problém s jejich dodržováním. Najdou se mezi nimi ale i tací, kteří se snaží najít v pravidlech skulinu a porušit je úmyslně. Samozřejmě nechybí v kolektivu ani jedinci, kterým férovost nic neříká.

Pokud dojde k úmyslnému porušení pravidel, je to pro to, že žákům daná situace nepřijde výhodná. Tuto myšlenku si obzvlášť nosí do jiných hodin, kdy jim jde zejména o známku nebo o lepší pozici v třídním kolektivu. Pokud nejsou schopni se chovat čestně ani na hřišti (při hře, ve které o nic nejde), nemůžeme od nich čekat ani férové jednání kdekoli jinde.

Poté se objevují případy, kdy žáci porušují pravidla neúmyslně. Tyto situace nejčastěji nastávají při nepochopení pravidel her nebo aktivit a po následném dovysvětlení se již u žáků toto jednání nevyskytuje.

Výzkumná otázka č. 5: Jakým způsobem reagují žáci a učitelé na neférové jednání?

Nejprve pohled na situaci, kdy řešíme porušení pravidel u druhé osoby. V tuto chvíli bývají pocity žáků a učitelů ve většině případů podobné, ne-li stejné. Je těžké popsat reakci pouze jedním slovem, protože v člověku se mísí emoce. Nejčastějším jevem je jak u učitelů, tak u žáků naštvanost. A není se čemu divit. Pokud si chci zahrát, musím mít hra určitý řád, který podporuje plynulost hry a radost z ní.

Z pohledu žáků často nastávají ještě další dva projevy. Upozornění učitele na danou situaci nebo ignorace neférového jednání a pokračování ve hře. Obě tyto reakce mají společnou proměnnou – žáci sami odmítají osobní podíl na řešení přestupků. V ojedinělých případech jsou žáci z chování spolužáků zklamaní, nadávají nebo oplácejí stejnou měrou.

Reakce učitelů jsou víceméně shodné. V případě neférového jednání dochází k trestu za porušení pravidel, který plyne ze hry. V menším množství případů dochází k domluvě, která nemusí být vždy účinná a může přejít v trest.

Zajímavý je ale také pohled, kdy žáci hodnotí své chování v situaci, kdy si oni sami uvědomí, že se chovali neférově. V tuto chvíli se jedná hlavně o myšlenku přiznat se, nebo nepřiznat se. K přiznání dochází ve většině případů, kdy dojde k porušení pravidel neúmyslně, tedy neúplným pochopením pravidel, či nemotorností v dané aktivitě nebo sportu. Naopak pokud dojde k úmyslnému porušení pravidel, nelze ani očekávat, že by se dotyčný přiznal.

5. 1 Doporučení pro praxi

Z výsledků dotazníků je patrné, že žáci mají ponětí o pojmu fair-play, ale pouze do určité míry. I když je vlastní (praktická) zkušenost nejlepším učitelem, je třeba u nich tuto myšlenku rozvíjet i po teoretické stránce (pouze od stolu).

Této myšlenky lze docílit mnoha způsoby. Jednou z nich je seznámení žáků s historií fair-play, olympismem, apod. Další možností je debata se známou osobností. Ta nemusí být pouze ze sportovního odvětví (i když z této sféry jich žáci budou znát nejvíce). A pokud by nebyla možná návštěva nějaké osobnosti, je možné žákům přímo ukázat reálnou situaci, které lze nalézt na internetu. Z poslední doby například v hokeji odvolání trestu pro soupeře nebo doporučení „jestřábího oka“ v tenise. Právě tyto krátké ukázky z reálného světa, mohou být příkladem, že vítězství není vše.

A právě tuto myšlenku by v základu měli učitelé tělesné výchovy vštěpovat svým žákům. Nejdůležitějším přínosem v tělesné výchově (a sportu obecně) je, aby si žáci hru hlavně užili. Vítězství je už poté jen sladká tečka navíc, která vždy potěší. Ale není to to nejdůležitější, co by si z tělocviku měli odnést.

Aby si žáci hru řádně užili, důležitou roli hraje učitel. On je řídicím orgánem hry a je to právě on, kdo rozhoduje, jak bude neférové chování postiženo. A postiženo být musí. Nesmí přehlížet maličkosti, je třeba řešit vše. Věnovat čas vysvětlení situace, aby žáci věděli, že i maličkost může znamenat potrestání, anebo osobní vítězství ve hře.

Summary

Ústředním tématem práce bylo chování fair-play na základních školách v Jaroměři. Teoretická část obsahovala základní informace o pojmu fair-play, jeho historii, a také o dokumentech, které ovlivňují chápání a šíření myšlenky čestného a férového jednání.

Empirická část se skládala z metodologie a výsledků pozorování, které bylo provedeno pomocí dotazníkového šetření mezi žáky a učiteli. Žáci i učitelé měli vlastní dotazník, který se skládal z 10 otázek (respektive 12 otázek u učitelů). Dotazníky byly anonymní a jejich vyplnění bylo založeno na upřímnosti dotazovaných. U obou skupin byly všechny otázky kromě jedné uzavřené. Výsledky uzavřených otázek jsou vyhodnoceny komentářem pod grafickým znázorněním jednotlivých odpovědí. U vyhodnocení otevřené otázky jsou u komentáře uvedeny některé z odpovědí respondentů. Na konci této části dochází k diskuzi a vyvození závěrů k jednotlivým výzkumným otázkám.

Je třeba si uvědomit, že fair-play není pouze otázka sportu, ale také každodenních životních situací. V práci je uvedeno, jak žáci jaroměřských základních škol chápou pojem fair-play a chování s ním související. Vzhledem k tomu, že pro většinu z nich je tato myšlenka spojena pouze se sportem, je v práci také uveden pohled učitelů tělesné výchovy na prezentaci férového jednání právě v hodinách tělesné výchovy.

Výzkumné otázky formulované na začátku diplomové práce byly vyhodnoceny dle odpovědí jednotlivých respondentů. První výzkumná otázka „*Jak žáci chápou pojem fair-play ve školní tělesné výchově?*“ prokázala, že žáci mají spojeno férové chování pouze se sportem. Většina z nich pravidla zná, rozumí jim, ale přesto se někteří z nich snaží pravidla porušovat. Pokud tato situace nastane, reakce žáků jsou různé. Nejčastěji naštvanost a rezignace. V druhé výzkumné otázce „*Jak učitelé prezentují fair-play žákům při hodinách tělesné výchovy?*“ je ukázáno, že učitelé pravidelně řeší problémové situace, které nastávají úmyslným porušením pravidel nebo jejich nedostatečným pochopením. Ani v jednom případě však učitelé nemají zavřené oči. Dochází k trestu, domluvě nebo dovysvětlení pokynů a pravidel. Třetí otázka „*Je rozdílné chápání pojmu fair-play ve školní tělesné výchově na různých školách?*“ ukazuje, že chápání je na všech školách podobné a není nijak odlišné. Čtvrtá otázka „*Jak žáci dodržují stanovená pravidla a férové jednání?*“ dokládá, že pokud žáci

pravidlům rozumí, většinou nemají problém s jejich dodržováním. Stále se ale mezi nimi vyskytují i tací, kteří budou raději podvádět, a to jen proto, aby získali lepší postavení ve třídě nebo lepší známku. Pátá otázka „*Jakým způsobem reagují žáci a učitelé na neférové jednání?*“ předkládá pohled na reakce všech aktérů hodin tělesné výchovy. Nejčastější reakcí u obou stran je naštvanost. U žáků se dále vyskytuje upozornění učitele nebo ignorace dané situace. Učitelé sahají k domluvě nebo k trestům, které jsou mnohdy podloženy i samotnými pravidly hry.

Celkové výsledky práce nejsou nijak překvapivé. Žáci chápou pojem fair-play pouze částečně, ale alespoň tak. Dokáží tuto myšlenku praktikovat během hodin tělesné výchovy a během jednotlivých sportů. Bohužel, jsou pro ně momentální výsledky mnohdy důležitější, než dlouhodobý cíl. Učitelé tělesné výchovy tedy stojí před nelehkým úkolem. Ukázat žákům, že vítězství není vždy to nejdůležitější. Výher (ale i proher) je v životě mnoho, ale čest máme pouze jednu a je dobré si ji udržet neporušenou.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Thomas Arnold (1795 – 1842)

Obrázek 2: Pierre de Coubertin (1863 – 1937)

Obrázek 3: Systém kurikulárních dokumentů

Obrázek 4: Výskyt neférového jednání při hodinách TV

Obrázek 5: Srozumitelnost pravidel

Obrázek 6: Řešení neférové situace učitelem

Obrázek 7: Dodržování pravidel žáky

Obrázek 8: Reakce na uvědomění si porušení pravidel

Obrázek 9: Reakce na porušení pravidel spolužákem

Obrázek 10: Rozpoznání neférové situace

Obrázek 11: Setkání s fair-play mimo školu

Obrázek 12: Výskyt neférového chování v hodinách TV

Obrázek 13: Neférové chování pouze v hodinách TV

Obrázek 14: Upozorňování na neférové chování

Obrázek 15: Jasnost a striktnost férového chování

Obrázek 16: Výskyt férového jednání

Obrázek 17: Seznámení žáků s pojmem fair-play a férovým chováním

Obrázek 18: Chování učitelů

Obrázek 19: Reakce na podvádění žáků

Obrázek 20: Rozpoznání úmyslného podvádění

Obrázek 21: Snaha žáků podvádět při hodinách TV

Obrázek 22: Fair-play v ŠVP

Seznam příloh

Příloha A – Dotazník pro žáky – fair play

Příloha B – Dotazník pro učitele TV – fair play

Referenční seznam

- COUBERTIN, P. Olympijské paměti. Olympia: Praha, 1977. ISBN 22-027-77
- Český olympijský výbor. Etický kodex českého olympijského výboru. 2014. Retrieved from <http://www.olympic.cz/upload/files/EKODEX.pdf>.
- DOVALIL, J. a kol. Olympismus. Praha: Olympia, 2004. 1. vyd. ISBN 80-7033-871-7
- GREXA, J., STRACHOVÁ, M. Dějiny sportu. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 1.vyd. ISBN 978-80-210-5458-5
- HOGENOVÁ, A. Etika a sport. Praha: Unitisk, 1997. 1.vyd. ISBN 80-7184-499-3
- JANIŠ, K. Výchova k fair play ve školní praxi. Tělesná výchova a sport mládeže 2012/78/2
- JANSA, P. a kol. Pedagogika sportu. Praha: Karolinum, 2012. 1.vyd. ISBN 978-80-246-2026-8
- Komise evropského společenství. Bílá kniha o sportu. 2007. Retrieved from <http://www.cuscz.cz/files/292YTc.pdf>.
- KOVÁŘ, K., JERIOVÁ – PECKOVÁ, K. Fair play jako výchovný prostředek. Tělesná výchova a sport mládeže 2014/60/4
- KOVÁŘ, P. Víc než medaile. Praha: Mladá Fronta, 2015. ISBN 978-80-204-3881-2
- Mezinárodní olympijský výbor. Olympijská charta. 2013. Retrieved from <http://www.olympic.cz/upload/files/OLYMPIJSKA-CHARTA-2013.pdf>.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. 2007. Retrieved from <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. 2017. Retrieved from <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>.
- PECKOVÁ, K. Fair play ve školní výuce. Tělesná výchova a sport mládeže 2013/79/3
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2009. 6.vyd. ISBN 978-80-7367-647-6

Rada Evropy. Evropská charta sportu. 1992. Retrieved from <http://www.cuscz.cz/files/291NjZ.pdf>.

Rada Evropy. Kodex sportovní etiky. 2006. Retrived from <http://www.msmt.cz/sport/kodex-sportovni-etiky>.

RYBA, J. a kol. Základy psychologie tělesné výchovy a sportu. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. 1.vyd. ISBN 80-7041-722-6

SOMMER, J. Dějiny sportu: sporty našich předků. Olomouc: Fontána, 2003. 1.vyd. ISBN 80-7336-116-7

SZLEZÁK, T. Za co vděčí Evropa Řekům. Praha: Oikoymenh, 2014. 1.vyd. ISBN 978-80-7298-496-1

World Anti-Doping Agency. World Anti Doping Coda. 2009. Retrived from https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/wada_anti-doping_code_2009_en_0.pdf.

Příloha A

DOTAZNÍK PRO ŽÁKY – FAIR PLAY

- 1) Jsem: chlapec dívka je mi ____ let
- 2) Popiš svými slovy (definuj), co je fair play:
- 3) Setkáváš se s neférovým jednáním při hodině tělesné výchovy?
  - a) Ano, ze strany učitelů
  - b) Ano, ze strany spolužáků
  - c) Ano, z mé strany
  - d) Ne
- 4) Určuje učitel při hodině TV jasná a srozumitelná pravidla dané aktivity?
  - a) Ano, vše je srozumitelné
  - b) Ano, ale ne vždy rozumím, co mám dělat
  - c) Ne
- 5) Pokud se při hodině TV objeví neférová situace, řeší ji učitel?
  - a) Ano (jak?):.....
  - b) Ne
- 6) Určí-li učitel při hodině TV pravidla:
  - a) Dodržuji je
  - b) Snažím se najít skulinu, jak je obejít
  - c) Nedodržuji je
- 7) Pokud pravidla poruším, poruším je a reaguji:
  - a) Úmyslně
reakce: přiznám se   nepřiznám se
  - b) Neúmyslně
reakce: přiznám se   nepřiznám se
- 8) Jak reaguješ, když poruší pravidla spolužák?
 nechám to být   jsem zklamaný/á   jsem naštvaný/á
 upozorním učitele   jiné:.....
- 9) Poznáš, kdy se při hodině odehrála neférová situace?
  - a) Ano, vždy
  - b) Většinou ano
  - c) Většinou ne
  - d) Ne/Nikdy
- 10) S fair-play se setkávám i mimo školu:
  - a) Ano (kde):.....
  - b) Ne

Příloha B

DOTAZNÍK PRO UČITELE TV – FAIR PLAY

Jsem muž žena Dosažené vzdělání: Bc. Mgr.

Mám vystudovaný obor TV: Ano Ne

Délka praxe: 0 – 10 let 11 – 20 let 21 – 30 let 31 a více let

1) Jaká je podle vás definice fair play:

2) Pokud se setkáte s neférovým chováním při hodině TV, pak nejčastěji:

- Mezi žáky navzájem Mezi mnou a žáky
 Nesetkávám se s ním

3) Setkáváte se s neférovým jednáním u žáků pouze v hodinách TV?

- Ano Ne

4) Upozorňujete své žáky na neférové chování během hodiny TV?

- Ano Ne

5) Dáváte žákům jasně a striktně najevo, jak se chovat a hrát férově?

- Ano Ne

6) Férové chování po žácích požadují:

- Pouze při hodinách TV Při všech mnou vedených hodinách
 Po celý jejich čas trávený ve škole

7) Jak seznamujete žáky s pojmem fair-play a férovým chováním?

- záměrně při výuce podle aktuální situace
 neřeším to jiné:.....

8) Jdete dětem příkladem a chováte se férově (nejen při hodinách TV)?

- Ano Ne Nepřemýšlím nad tím

9) Jak reagujete, když některý z vašich žáků podvádí?

- Jsem zklamaný/á Jsem našťvaný/á
 Neřeším to Trestám
 Domluvímu mu jiné:.....

10) Dokážete poznat, zda žák/žákyně podvádí úmyslně?

- Ano, vždy Většinou ano Ne

11) Snaží se žáci při hodině TV podvádět?

- Ano, často Ano, občas Ne

12) Máte výchovu k fair-play zavedenou v ŠVP?

- Ano Ne